

II RIIGIKOGU

2. istungjärk.

Protokoll nr. 38 (18). 1923 a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Teadaandmine Wabariigi Walitsusele tagasiantud seaduseelnõu kohta. — 3. Teedeminister K. Ipsbergi ametistlahkumise teadaanne. — 4. Linna- ja alewitänawate, jalgteede ja kõnniteede korrashoidmise naturaalkohustuste kaotamise seaduseelnõu — päewakorral. — 5. Wabaladude seadus — I lugemisel. Wastu wõetud — 6. Tuletõrje seadus — I lugemisel. — 7. Ebaõigete kaubanimetuste keeluseadus — I lugemisel. Wastu wõetud.

II Riigikogu koosolek 13. nowembril 1923 a.
kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 88 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab esimees **J. Tõnisson**, wahepeal abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Walitsuse loosis: rahaminister **G. Westel**, siseminister **K. Einbund**, välisminister **Fr. Akel**, kaubandus-tööstusminister **B. Rostfeld**, kohtuminister **R. Gabriel**, teedeminister **K. Ipsberg**, sõjaminister **A. Anderkopp**, haridusminister **A. Weiderman**.

Päewakord:

1. Teedeminister K. Ipsberg'i ametistlahkumise teadaanne.

2. Linna- ja alewitänawate, jalgteede ja kõnniteede korrashoidmise naturaalkohustuste kaotamise seaduseelnõu — Riigikogu liigete O. Rütli, J. Kesküll'i, J. Holberg'i ja J. Temant'i ettepanek.

3. Wabaladude seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

4. Tuletõrje seadus — omawalitsuse komisjoni ettepanek.

5. Ebaõigete kaubanimetuste keeluseadus — üldkomisjoni ettepanek.

Koosolek algab kell 5.05 min.

1. Päewakorra wastuwõtmine. Juhataja **J. Tõnisson**: Päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Päewakorra kohta ettepanekuid ei tehta? Loen päewakorra wastuwõetuks.

2. Teadaandmine Abisekretäär **J. Wain**: Wabariigi Walitsusele on tagasiantud seaduseelnõu wäljamaalaste tegutsemise kohta kaubandus- ja tööstusalal.

3. Teedeminister K. Ipsberg'i ametistlahkumise teadaanne. **E. Weberman** (rhws. w.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Läänud reedel kanti meile ette Wabariigi

Walitsuse teadaanne ühes teedeminister härra Ipsberg'i kirjaga, kus härra minister põhjendab oma lahkumise motiivisid. Et selles teadaandes, mis Riigikogule härra Riigiwanema kaudu härra teedeministri poolt esitati, Riigikogu läbirääkimised olid nimetatud söömamiseks ja laimamiseks, siis otsustati sel puhul läbirääkimisi awada. Minister, kelle kandidatuuri üles seadis härra Riigiwanem ja kes ametisse kutsuti Riigikogu poolt ja omad wolitused on saanud Riigikogult, kui Eesti wabariigi kõrgema wõimu teostajalt, seesama minister leiab wõimaliku olewat lahkumispalwes oma wolitaja, Riigikogu, läbirääkimisi söömamiseks ja laimamiseks nimetada. See, mu härrad, on ennekuulmata asjaolu ja see oli ka põhjuseks, mispärast minewal Riigikogu koosoleku lõpul otsustati läbirääkimisi awada. (J. Holberg (põl.): Wäga kahju!) Minu teada hääletasid ka teie rühma mehed, härra Holberg, selle poolt, et läbirääkimisi awada. Wahe oli ainult selles, et minu ettepanek, neid kohe awada, ei läinud läbi, sai 28 häält poolt ja samapalju hääli vastu ja oli sellega tagasi lükatud.

Mina tahaksin seda teadaannet, mis teedeminister Riigikogule Riigiwanema kaudu esitas, waadelda kahest seisukohast: esiteks sisuliselt ja teiseks wormiliselt. Selles, meile ettekantud kirjas, mis 28. oktoobrikuu päewaga on märgitud, toob härra Ipsberg, kui riigimees ette järgmist:... (J. Piiskar (is.) (naerdes): Ipsberg ja riigimees!) Ma palun mitte selle üle hirwitada, iga wabariigi minister peaks olema riigimees. (L. Johanson (sd.): Kas jutumärkides wõi ilma?) Seda wõite Teie

juurde lisada. Selles kirjas ütleb härra Ipsberg: „Rahvuslik wabameelse partei liigete arupärimise puhul tekkinud läbirääkimised ja nende lõpul Riigikogu poolt wastuwõetud ülemineku-wormel ei rahuldanud ei arupärijaid, ei ka õige suurt osa Riigikogu liigetest, kõige wähem aga isiklikult mind“ see on teedeministri. Selle lauseosa kohta, mis puutub ülemineku-wormelisse, nimelt, et see ei olla suurt osa Riigikogu liikmeid rahuldanud, pean ka mina tunnistama, et nende hulgas, keda see ülemineku-wormel ei rahuldanud, olin ka mina ja minu parteisõbrad, kui arupärijad. Selles on härra ministril täielik õigus, et see ülemineku-wormel suurt osa Riigikogu liikmeid ei rahuldanud. Kuid äärmist imestust tekitab selle lause lõpuosa, et see ülemineku-wormel kõigewähem isiklikult teedeministri olla rahuldanud. Ja ometi oli see ülemineku-wormel kõige pehmem, kuigi mitte lihtülemineku-wormel, nagu „Kaja“ ja „Päewaleht“ seda eksikombel nimetasid. Ja selle wormeli poolt hääletas ka ministri oma erakonna rühm. Kas härra minister oleks ennem näinud, et minu ülemineku-wormel oleks wastu wõetud saanud, kui see kõigepehmem wormel teda ei rahuldanud? Teiseks paistab silma härra ministri kirjas nõndanimetatud „Riigikogu taktika“, nii, nagu härra Ipsberg seda oma kirjas nimetab. Nimelt olla arupärijad — toon jälle wäljawõtte härra ministri kirjast: — „kõrwale läinud otsekohest, kirjalikult ette pandud arupärimise materjaalist ja ette toonud uusi asjaolusid, mille kohta wõimatu otsekohe ümberlukkawaid andmeid ette panna, mis loob meeoleolu, nagu peituks niisugustes kõrwalistes, ainult tükati ettetoodud asjaoludes tingimata tõde.“

See mõte, et läbirääkimistel walitsusele esitatud arupärimise puhul Riigikogu liigetel ei tohiks õigust olla oma arupärimise põhjendamiseks ette tuua mingisuguseid muid iseloomustawaid andmeid, kui ainult „kirjalikult ette pandud — arupärimise materjaali“ — need on jälle ministri enese sõnad, — see mõte on tundmata parlamendi kodukorras ja Eesti Riigikogule täiesti uus. Oleks arusaadaw, kui härra teedeminister tuleks selle wäitega mitte, kui rahwasaadik ja minister, waid kui härra Ipsberg, kui sarnane. Seda enam on arusaamatut, et Wabariigi Walitsus ise sedasama toonitab ja isegi erinõupidamine koalitsiooni rühmade esi-

tajatest selleks kokku kutsuti. Tähendab, kui tõesti läbi lööks sarnane mõte, et arupärimise põhjendamiseks ettetoodaw materjaal kõik kirjalikult esitatud peaks saama ja isegi juba ette, kohe ühes arupärimise-ettepanekuga, mitte aga hiljem, siis, kui selgunud wastuwäidet arupärimise puhul antud wastust ära kuulates. siis peaks küll arupärija praeguse teedeministri asjus suure raamatu kirjutama ning peaks ühtlasi olema läbinägija, kes ette ära teab, missugune wastus tuleb walitsuse poolt ehk jälle täiesti waikima awatud läbirääkimiste puhul, sest mis mõte on korrata juba arupärimise esitamisel Riigikogu liigetele kättesaadatud kirjaliku arupärimise teksti.

Härra teedeminister ütleb edasi oma kirjas, et „tekkida mulje, nagu peituks niisugustes, ainult tükati ettetoodud asjaoludes tingimata tõde.“ See on ju õige. Sarnane mulje tekib paratamata isegi tükati ettetoodud sellest teedeministri asjaajamisest iseäranis, kui arwesse wõtta, et teedeministri soowil Wabariigi Walitsuse poolt moodustatud erikommisjon, mis rohkemast arwust ministritest koos seisis, kui on liikmeid arupärijate, see on rahvuslik-wabameelse partei Riigikogu rühmas, et see erikommisjon, kus härra minister oma ametiwendade ees oma au kaitseda tahtis, sest temale olla tähtis seltskondlik usaldus, et seesama ministritest koosseisew komisjon otsuse tõi Wabariigi Walitsusele, mille järeldusel Wabariigi Walitsus otsustas „teedeministri lahkumispalwele käiku anda.“ — Wabariigi Walitsuse otsus 7. now. 1923 a. —

Ma saan ju wäga hästi aru härra teedeministri meelekidusest sel puhul. Rohkesti kolm tundi — toon jälle wäljawõtte härra Ipsberg'i lahkumise kirjast — „oma ametiwendadele, kellega ligikaudu 2 aastat ühes lauas istunud,“ seletusi anda ja andmeid ette tuua nende süüdistuste kohta, „mis Riigikogus, eriti härra Weberman'i poolt, ette toodi“, — kolm tundi rääkida ja järeldused? Mitte, nii kui inglane ütleb „null and nothing“ waid otsus: lahkumispalwele käik anda. Wähe sellest, oleme lugenud „Waba Maas“ et selle rehabiliteerimise järeldusena selgunud hoopis uued asjaolud, mis juba ei kuulugi ega mahugi enam täiel mõõdul meie arupärimise piirkonda. See on kurb, — kuid tõsi. Kui esitades arupärimist ühe küsimuse kohta, praegusel juhtumisel walit-

suse töökawa ja kokkuleppe mittetäitmise asjus, mina oleks uute ettetoodud andmete põhjal esitanud omalt poolt uue ülemineku-wormeli, ehk oleks Riigikogu nende uute andmete põhjal seda ehk teist ülemineku-wormeli toetanud, siis oleks teine asi, kuid midagi sarnast ei olnud. Oli kokkuleppe punkt wiienda mittetäitmine läbirääkimistel ja Wabariigi Walitsuse seletusest selgus, et kokkulepet ei olnud täidetud, ning seda ja ainult seda rõhutasid alla kõik esitatud wormelid ja nende hulgas ka minu oma. Et aga härra Ipsberg leidis wõimaliku olewat ise ennast paljastama hakata oma ametiwendade ees, selles ei ole ju ühelgi Riigikogu liikmel süüdi. Ja sellest nüüd oletusi teha, et kõrwaliste asjade puhul, mis iseloomustamiseks ette toodi, et nende puhul on see meeleolu tekkinud, see ei ole mitte õige.

Kui nüüd pöörata härra ministri lahku-mispalwe kirja tooni juurde, siis leian mina tarwilikuks Riigikogu tähelpanu juhtida selle peale, et Riigikogu läbirääkimised arupärimise puhul on sama Riigikogu liikme härra Ipsbergi ametlikus kirjas nimetatud „kõige ülekohtulisemaks laimamiseks ja söimamiseks“. Minu arusaamise järele peegeldub selles lugupidamise puudus ministri poolt meie kõrgema wõimu teostaja — Riigikogu wastu. Kõrge koja prestiish nõuab, et sarnane ülesastumine, pealegi weel rahwasaadiku enese poolt, kõige kategoorilisemalt hukka mõistetaks. Siin on käsi wälja sirutatud Eesti wabariigi parlamendi prestiishi järele. (Hüüded paremalt poolt: Noh, noh!) Kindlasti, ma toon Teile näiteid, härra Temant. (J. Soots (põl.): Teie prestiishi järele!) Jah, ka minu prestiishi järele. (J. Temant (põl.): Ka ebagekohtu) Jah, on juba seda tehtud.

Juhataja **J. Tõnisson**: Ma palun mitte kahekõnesse astuda.

E. Weberman (rhws. w.): Ma tuletaksin meelde ühte iseloomustawat kahekõnet, millel sellega ühendus on. Kui Riigikogu rühmade esitajad olid weel enne praeguse Riigikogu kokkuastumist kutsunud selleaegse Riigikogu esimehe härra Pätsi poole, ja kui mina julgesin mõnesugustes küsimustes ka sõna wõtta, siis ütles mulle selleaegne Riigikogu esimees härra Päts, et „Teil, härra Weberman, tuleb Riigikogus weel paljugi õppida“.

(Wahelhüüe J. Temant'i (põl.) poolt. J. Soots (põl.): See on õige!) Jah, härra Temant ja härra Soots, see on õigus, ja tol puhul wastasin ma ka härra Päts'ile, „ma tänan Teid wäga, härra Päts, selle lahke õpetuse eest.“ Nüüd ma pean tunnistama, et ma midagi olen õppinud. (Hüüded paremalt poolt: Wähe, wähe!) Ma olen õppinud Riigikogus seda, et härra Päts'i käest ja põllumeeste rühma käest ei ole midagi õppida. (Hüüded paremalt poolt: Noh, noh!) Et Riigikogu prestiishi kõrgelhoidmist ma Teie ega teie liideri käest õppida saanud ei ole.

Juhataja **J. Tõnisson**: Ma palun mitte isiklikuks minna.

E. Weberman (rhws. w.): Mina olen palju wäljamaal reisinud, olen teistes kultuuririikides parlamendi oludega ennast tutvustanud... (Wahelhüüe.) Jah, ma mõtlesin praegusel juhtumisel peaaasjalikult Inglismaad, ja ma olen näinud, et seal peetakse parlamendi prestiishi wäga kõrgel. Praegusel juhtumisel, kui arwesse wõtta seda, missuguse sisuga on meile esitatud teadaanne, mis oli ajaleht „Kaja's“ juba ammu terwelt ära trükitud, enne kui ta Riigikogule ette kanti, siis näeme, et see osa meie parlamendist, kelle häälekandja „Kaja“ ja kelle liider on härra Päts, seesama härra, kes mulle ütles, et ma pean Riigikogust palju juurde õppima, sellesama rühma häälekandja ütleb... (Wahelhüüe J. Holberg'i (põl.) poolt.) Härra Holberg, kui Teie tahate mulle waele hüüda, siis hüüdke kõwemini. Sellesama rühma häälekandja, tuues härra teedeministri kirja, andis sellega hoogu nii iseenesele, kui ka temale poliitiliselt lähedalseiswale „Päewalehele“. Ja siis algas sõjakäik nende kahe lehe poolt, mis oli sihitud mitte ainult minu, kui arupärimisele allakirjutaja wastu, mitte ainult terve minu rühma wastu, ma ütleksin, et terve Riigikogu ja Eesti wabariigi parlamendi prestiishi wastu. (Wahelhüüe paremalt poolt.) Ma ütlesin juba, et ma meie parlamendi prestiishi austamist härra Päts'i käest õppida ei saa ja ei taha, ja „Kaja“ käest ka mitte.

Juhataja **J. Tõnisson**: Ma palun läbirääkimistes Riigiwanemat mitte asjata puudutada.

E. Weberman (rhws. w.): Ma ei nimetanud Riigiwanema isikut, waid põlumeeste rühma liiderit. Nii siis lubage mulle nüüd peatada teedeministri kirja, mis meile küll reedel ette kanti, sisu juures. See kiri on leidnud suurt poolehoidu ja wastukõla ajakirjanduses, eriti aga muidugi nõndanimetatud erapooletus „Päewalehes“, ja samuti ka mitteerapooletus „Kajas“. Reageeriti selle peale, nagu ma juba ütlesin, õige ohtralt, kuid mitte hukka mõistes. Mina ütlesin, et need kirjatükid on püüdnud Riigikogu prestiihi alla kiskuda. Tuletame meelde, härrad põllumehed, kui Riigikogu kommunistlik tiib esitas rahwa töötakistuseks kokkuseatud arupärimisi, kohaliku tähtsusega väikeste wäärnähtuste puhul, siis naersite teie nii, et wabisesite. Kuid harilikult ei näinud teie kunagi mingisugust töötakistust neis rohkewulistes arupärimistes ja ei rääkinud nende puhul, nagu seda „Päewaleht“ nüüd teile ütleb, et „külma wihma oleks teile kaela waja.“ Teie olite päris rahul, teie ei näinud nendes arupärimistes mingisugust töötakistust. Koguni teine lugu oli aga, kui meie esitasime arupärimise niiwõrd olulise küsimuse kohta, kui seda on Wabariigi Walitsuse kokkuleppe ja töökawa mittetäitmine.

Minu härrad! Niisugusel puhul wõib ja peab arupärimisi esitama. Ja kui minister oma kirjas, ja temaga ühes tema lähedal seiswad ajalehed — sel puhul terawale, hukkamõistwale otsustusele jõudsid, nii kaugele, et püüti seletada kellegi „Päewalehe“ juhtkirjaniku poolt, et rahwas koha peal seal, kus wihmasadude all on muutunud maa poriseks ja külma wihma kaela sajab, et tema mõista seal hukka niisuguse arupärimise, kui seda on rahwuslik-wabameelse rühma poolt esitatud arupärimine. Kas siis arwate, minu härrad, tõesti, et nii maal, kui linnades kuuldes suurtest riigiwargustest, wäärnähtustest, miljonite kadumisest, siis nemad ütlesid, et rahwasaadikud sel puhul asjata aega wiidawad? (Müra põllumeeste rühmas, hüüded: Mis sugustest miljonite kadumisest Teie räägite?). Ma räägin wäärnähtustest üldse. (Hüüded põllumeesterühmast: Mis wäärnähtustest?)

Juhataja **J. Tõnisson**: (helistab): Ma palun rahu!

E. Weberman (rhws. w.): Ma pean kordama, härra Temant, meie arupärimine olj Wabariigi Walitsuse kokkuleppe mittetäitmise asjus ja siin ei olnud praegusel juhtumisel meie sihiks mitte kindla kahjusumma äramääramine. Kui me tõime ette nii „Aserini“, kui „Atlanta“ asjad, siis ei toonud meie seda mitte selleks, et ütelda, kui mitu miljonit, — meie ei seisa, härra Temant, mitte sel seisukohal, et alati küsida (shest käega) „kui palju see maksab“, waid küsime, mis see Eesti riigi prestiihile wäärt on. Miljonite kahjusumma asja las' otsustab kas kohus, wõi riigikontroll. Meie arupärimine on walitsuse kokkuleppe mittetäitmise asjus. Ma ütlesin, kas siis teie isegi seda usute, et ka teie walijad maal, kes nüüd wihma ja sademete rohkuse pärast kannatawad, — hukka mõistawad neid rahwasaadikuid, kes tahawad, et riigi asjad saaks korralikult aetud, ja et nad siis arwaksid ja ütleva tuleksid, et õiguse eest wäljastumise eest oleks waja neile külma wihma kaela. Kas usute, et rahwas nõuaks, et rahwasaadikud olemasolewaid wäärnähtusi ei paljastaks. Ma ei usu seda mitte ja ma arwan, et ka teie ise seda ei usu. Arupärimise puhul, mida teie nii ühel meel hukka mõistate. — see oli teile nii lähedalseisew „Päewaleht“, kes ütles: „Asjal on ikka müstiline lehk man, pole midagi tetta.“ (J. Soots (põl.): Mis Te seal räägite „Päewalehest“, mis ajast ta meile lähedalseisew on.) Noh, minu härrad, see on awalik saladus, et teie rühma liider on „Päewalehele“ wäga lähedal. (J. Soots (põl.): Noh, seda Teie ajate tühja juttu!) Jah, waadake, selle müstilise lehki peale waatamata, alatakse ikkagi sulesõda parlamendi wastu. Jõutakse isegi nii kaugele, et Eesti wabariigi kõrgema suweräänse wõimu teostajat — Riigikogu, juletakse nimetada koguni tsirkuseks, ja ta liikmeid — rahwasaadikuid — weiderdajateks (Wahelhüüde põllumeeste rühmast: Mis teie endi „Walwe“ kirjutas?)

Juhataja **J. Tõnisson**: Palun koha pealt mitte rääkida.

E. Weberman (rhws. w.): Jah, jah, „Walwe“ ei anna härra Soots'ile rahu. Ma saan Teist aru, härra Soots, aga sinna ei ole midagi parata. (M. Martna

(sd.): Tunneme kaasa! Müra. Wahelhüüe põllumeeste rühmast: Mis „Postimees“ „Eesti“ kohta ütles, härra Weberman? A. Tupits (põl.): „Poliitikamehed“ jutumärkides, hanijalgades!) Nii nagu Teie „põllumehed“ jutumärkides olete, eks ole? Wähe sellest. Saadakse isegi nii kaugele, et öeldakse, et Riigikogu olla oma wõimu selle arupärimise esitamisega walesti ja kurjasti tarwitanud. Põllumeeste rühma häälekandja „Kaja“ ruttab weel kaugemale ja teatab, et rahwuslik-wabameelse partei Riigikogu rühm härra Pitka'ga eesotsas, olla „kildkond wõimulepüüdjaid, kes riiklikkude huwide kaitsmise sildil all kõige jämedamat omahuwi taga ajada.“ See lause, mis ma ette tõin, on „Kajas“ nr. 298, ja ma toon lisa „Kajast“ nr. 302, kus on öeldud, et need, see tähendab — meie, „õonestawat Eesti riigi walitsemisaparaati, nad on Eesti iseseiswuse wastased, kes tahawad häwitada 11. nowembri saawutusi.“ Ehk mäletate paremini kui mina, et 11. nowembril lahkusid meilt Saksa wäed. Meie wabadussõja kangelasele härra Pitka'le wisatakse nüüd süüdistust, et tema ja tema poliitilised sõbrad olla Eesti riigi õonestajad ja häwitajad, et meie, see on rahwuslik-wabameelse partei Riigikogu rühm, häwitada 11. nowembri saawutusi oma arupärimisega. Seda kirjutab härra Temant, Teie leht, leht, kelle mehed olid 11. nowembril ja 1918 a. enne seda — kõige sõbralikummas wahekorras Saksa okkupatsiooni wõimudega. See leht, kelle toimetaja, härra Hünerson, oli ainukene erand meie wäga lugupeetud ajakirjanikkude peres, kes leidis wõimaliku olewat lehte Saksa okkupatsiooni wõimude toetusel wälja anda. (J. Hünerson (põl.): Wale, wale!)

Juhataja **J. Tõnisson**: (helistab) Palun rahu. Palun haawawaid sõnu mitte tarwitada.

E. Weberman (rhws. w.): Kes oli siis sel ajal „Maaliidu“ toimetaja, kas siis mitte teie? (J. Temant (põl.): Teie peaksite „Kaja“ rohkem lugema.) — Ma olen teda lugenud. (M. Laarman (põl.): Aga ei ole jagu saanud.) Jah, härra Laarman, iseäranis Teie kirjatöödest mitte. Nüüd tulewad need härrad ja wiskawad raskeid süüdistusi meie wabadussõja kangelasele, härra Pitka'le näkku. Härra Soots ja teised,

kui teie ütlete, et meie ajame oma huwisid taga, siis tulge otsekohe ja rüütlimeelselt, nagu teie liider seda teile soowitas ja öelge, milles oleme meie oma huwi taga ajanud? (Wahelhüüded: Miks olete kohtu poolt karistatud?)

Juhataja **J. Tõnisson**: Palun koha pealt kahekõnesid mitte pidada.

E. Weberman (rhws. w.): Waadake, härrad, sellepeale jäite teie wastuse wõlgu. Teie oma huwide tagaajamist aga arutab täna Riigikogu. Kui teie olete lubanud oma teedeministrit lahkuda, siis on see sellepärast, et siin oma huwid on segamini riiklikkude huwidega. Tooge meie hulgast ükski niisugune näitus, mis praegu faktina teie hulgast meie ees olemas. (J. Temant (põl.): Kas olete wälja rehkendanud, kui palju „Walwe“ on kinni istunud?) Waadake, selle peale pole teil midagi wastata, ja selles, mu härrad, on wäga ja wäga suur wahe! Kinnimõistmine ei ole igakord mitte häbiasjaks, tõe eest wäljaastujad on alati kannatada saanud. (A. Tupits (põl.): Sellega trööstitib end iga kinniwiidud.) Mis puutub teie süüdistusse meie Eesti-wastalises tegewuses, siis otsustabselle üle kohus. Teie aga wõtate oma süüdistuste aluseks okkupatsiooniaegses tegewuses süüdistada inimest, kes selle wastu töötas! Härra Pitka't ja teisi tema lähedal seisjaid. Ja siin on ka suur ja sisuline wahe. (J. Soots (põl.): Kes need enesekaitse organiseerijad olid?) Ma saan aru, et „Päewalehe“ sõnad „külma wihma“ kohta on wäga tabawad teie kohta, mitte meie kohta wõib olla, tuleb weel mõnelgi teie rühma liikmel warsti tunda seda „külma wihma“. (J. Temant (põl.): Olge, härra Weberman, ikka asjalik ja ärge siin ilma asjata ähwardage.) Kui teie, härra Temant, ka ikka asjalik olete, siis oleks see wäga rõõmustaw. (K. Wirma (sd.): Rääkige asjast, aga ärge nendest asjust rääkige.) Oleks härra Ipsberg teisest erakonnast, siis ma räägiks mõnest teisest. Sellesama teedeministri teadaandega on seotud... (M. Laarman (põl.): Kas pikk weel on?) Kas on igaw juba? Ma aga ei näe, et Teil igaw oleks.

Sellesama teedeministri teadaandega on seotud, ma ütleksin õigemini — selle

teadaande aluseks on wõetud needsamad asjaolud, mille puhul härra minister wõis siit kõnetoolilt üles seada küsimuse, mis puudutas isiklikult mind, öeldes, et waadake, ma olen teinud korralduse, olen pannud wastawa resolutsiooni paberisse, kuid härra Weberman warjab seda sihilikult. „Ja kes on siis autult talitanud, kas härra Weberman wõi mina?!“ ütles sel puhul härra teedeminister. (S e g a s e d w a h e l h ü ü d e d.) Wäga õigesti. Ja waadake, ma teen teile ka praegu selgeks, kes oli autult talitanud. Oodake üks silmapilk. Et mitte eksitust ei oleks ühes ehk teises sõnas, et wäga „asjalik“ olla, siis toon wäljawõtte Riigikogu koosoleku stenogrammist 25. oktoobrist. Seal on härra Ipsberg'i kõnes öeldud järgmist: „Nagu näha on seal mingisugune ettepanek — see oli „Atlanta“ poolt —, ja ma ei saa seda mitte näha, kelle poolt ta on tulnud, aga ta on minu resolutsiooniga 31. skp. mereasjanduse peawalitsusse saadetud, nimelt: endisele kirjale täienduseks soowitan „Atlantale“ müügist ära ütelda, sest, nagu näha, on „Atlanta“ pakumine odawam, kui hindamine. See oli ka ainukene õigus, mis mina, kui minister wõisin teha ja mis igaüks minu asemel oleks teinud.“

Selle resolutsiooni alusel tähendas sama minister Riigikogu kõnetoolilt, et see resolutsioon olla teada rkl. härra Weberman'il, kuid wiimane olla sellest waikides mööda läinud, nähtawasti sihilikult. Härra teedeminister jätkas oma kõnet järgmiselt — toon jällegi wäljawõtte Riigikogu stenogrammist —: „Ma olen nüüd näidanud, et ma olen sarnase korralduse teinud ja usun, et see korraldus ei ole härra Weberman'ile mitte teadmata. sellepärast, et härra Weberman'il, nagu näha, on olnud kõige kohta andmed, kuid ta on waikides sellest korraldusest mööda läinud.“ Ja edasi ütleb härra minister: „Kes on siis autult talitanud, kas härra Weberman wõi mina? Ma palun selle üle seletust, kas wõib niiviisi süüdistusaktisid ette tuua, kuna seda sarnaselt kusagil korralikus asutuses ei tehta.“ — Wist Riigikogu ei ole härra Ipsberg'i arwates mitte korralik asutus. — „Et kõik korraldused olid tehtud, aga Teie, härra Weberman, läksite sellest, nii ütelda, waikides mööda.“ See on küsimine, mille puhul härra rahwasaadikul ja Riigikogu poolt Wabariigi Walitsuse liikme kõrgele kohale tõstetud teedeminister Ipsberg'il

wõimalus oli kahelda — kas Riigikogu on korralik asutus wõi mitte. Selle aluseks olid ette kantud kohad stenogrammist ja see tõendab, et ministri poolt nimetatud resolutsioon oli wäga olulise tähtsusega ja oli sisuliselt sarnane, kui tema seda Riigikogule ette luges, ja ei mitte teistsugune, sest minister tegi pealegi ettepaneku igale soowijale seda näidata. Kui mina selle ettepaneku alusel palusin seda resolutsiooni ka mulle näidata, siis keeldus härra minister seda tegemast, seades wõimalikuks aluseks nõudmise, et mina wälja annaks temale arupärimise aluseks olnud aktide ära kirjad. (Teedeminister K. Ipsberg: Seda ma ei ole kunagi nõudnud.) Kui Teie oma sõnadest ise, härra Ipsberg, ära taganete, siis... Riigikogu koosolekul härra minister seda resolutsiooni mulle ei näidanud, selle peale waatamata, et mina walitsuse looshi juurde läksin ja ütlesin: härra minister, seda resolutsiooni ma tõesti ei tea, kas Teie wõiksid mulle seda näidata. Kuid mulle ikkagi ei näidatud. Nüüd pöörasin mina mitte hiljem, kui alles eile hommikul teedeministeriumi poole ja palusin seda resolutsiooni mulle näidata, et asjale selgust saada. Härra kantseleiülem kandis seda asja härra ministrile ette ja tagajärg oli see, et leiti mitte wõimalik olewat seda resolutsiooni mulle näidata, põhjendades seekord sellega, et see resolutsioon olla walitsuse poolt ministritest moodustatud erikommisjoni käes. Härra kantseleiülem teatas seda mulle Teie nimel. Siis ei jäänud mul muud üle, et „asjalik“ olla, nagu härra Temant soowitas, ja pöörasin ministrite erikommisjoni esimehe, lugupeetud kohtuminister härra Gabrel'i poole. Härra Gabrel teatas mulle, et kõik dokumendid, mis komisjonile härra teedeministri poolt esitati, on teedeministrile tagasi antud. Teate, mu härrad, see on üks müstiline lugu selle resolutsiooniga ja sellepärast ei ole mul tänapäewani ikkagi mitte korda läinud seda näha. Aga ma olen wäga kompetentsete isikutekäest selle tõelikust sisust kuulnud. (J. Kesküll (m. o.): Kui sellest rääkida teate, siis pidite näinud olema seda resolutsiooni.) Härra Kesküll, sellest rääkis kogu aja härra minister, kuid mina ei ole temast weel rääkinud. Ma palun tähelepanelikult kuulata. Mina ütlen, et nähtawasti härra minister kandis oma resolutsiooni täielikult ja õigelt ette ja ma olin kindel, et see tema resolutsi-

ooni sisu ka tõesti oli, ja ma ei ole selle wastu senni ka mitte waielnud. Kui mina nüüd seda ette kannan, siis ei pruugi mulle mitte pahaks panna, kui see mitte punkt-punktilt ja täpptäpilt just sarnane ei ole ministri resolutsioonile, kuid pean tähendama, et väga kompetentsed ja väga usaldusväärilised isikud teatasid mulle, et selle resolutsiooni sisu aga teistsugune on, kui seda Riigikogule ette kanti. Ja et ta tõesti teine on, seda wõiks ju silmapilk selgeks teha, wõiks ju kas wõi praegu selle järele saata ja härra teedeminister wõiks seda siis ette kanda. Niikaua kui seda aga tehtud ei ole, ei saa keegi seda minule pahaks panna, kui mina seda tähtselt ja sõnasõnalt ette kanda ei saa, sest et ma olen ees leidnud suured raskused selles, et seda resolutsiooni näha saada. Nüüd on aga selgunud, et see resolutsioon on sootuga teise sisuga, kui seda ette kandis härra minister... (K. Ast (sd.): Aumeeste asi!) ...kes ette luges ainult esimese poole sellest resolutsioonist. Ma wõtaksin siin jälle mõned sõnad stenogrammist, kus härra teedeministri poolt on öeldud järgmist: „Soowitan „Atlantale“ müügist ära ütelda, sest, nagu näha, on „Atlanta“ pakkumine odavam, kui hindamine.“ — Siia pani härra minister punkti, jättes tähtsama ja olulisema osa ette lugemata, mis aga asjale sootuga teise sisu annab. Nimelt kõlab see resolutsiooni teine pool, mida nii kui ütlesin, mul küll sõnasõnalt ja tähtselt ei ole wõimalik ette kanda, sest mulle ei antud wõimalust seda näha, — see teine pool kõlab umbes järgmiselt: „Et aga riigi huwidele kasulik ei ole, et asjad roostetama jääwad, siis tuleks läbi kaaluda, kas ei oleks kasulik neid odavamalt ümber hinnata, ikkagi müügile saata.“ See oluline osa annab ju asjale hoopis teise ilme. (Wahelhüüe paremalt poolt: Kus Teie seda olulist osanägite? (Wahelhüüe pahemalt poolt: Ewangeelium ütleb ju ka, et terwet tõttei kõnelda.) Ärge sundige mind nimetama neid nimesid, kuid ma juba tähendasin, et need andmed olen saanud kõige kompetentsemate isikute käest. Kõige lihtsam oleks aga selle üle selgusele jõuda ja härra teedeminister wõiks neile materjalidele silmapilkselt järele saata, kui need temal mitte siin ei ole ja siis oleks see 10 wõi 15 minuti

pärast siin, ja siis loeme seda kõik. Selle resolutsiooni oluline osa seisab selles, et härra minister selle esimese osa... (J. Soots (põl.): Milles on see oluline osa?) Noh, kui härra Soots ei saa mitte aru, siis ma pean teistkorda seletama. See oluline osa, härra Soots, seisab selles härra ministri üteldes, et „mina olen korralduse teinud, et „Atlantale“ mitte müüa, ja minu wäljamaal oleku ajal on siis seal mingisugune peawalitsus seda teinud ja mina sellest midagi ei tea. Waadake, selles on see oluline wahe. (L. Johanson (sd.): Waat, kus külma wett tarwis oleks!) Et aga härra minister resolutsiooni esimese poole ettekandmisel kindlasti tähendas, et see oli terve resolutsioon, siis ei saa seda teisiti seletada, kui soowiga sihilikult kõrwale hoida resolutsiooni olulisema osa ettekandmisest ja nimelt selle osa ettekandmisest, kus härra minister ette kirjutab, et see sihilik „Atlanta“ kasuks „odavamaks ümberhindamine“, mida just härra minister eitas, et see sündis just härra Ipsberg'i, kui ministri ja „Atlanta“ direktori käsul. Kui nüüd tul-lakse süüdistustega, et mina seda sihilikult ette pole kandnud, no kas siis wõib keegi oletada, et mina oleks temast kõrwale hoidunud, kui mul see resolutsioon oleks käsitada olnud, sest see oleks ju minu arupärimise põhjendamiseks kõige mõjuwam materjal olnud ja sellepärast just seda mulle ei näidatudki. Kes oli siis siin sihilikult kõrwale hoidunud? Seda küsimust käsitades selgub, et see ümberhindamine oli tehtud härra Ipsberg'i kui teedeministri ja kui „Atlanta“ direktori wastawa resolutsiooni põhjal „Atlanta“ paberi peale. Niipalju wõin ma ütelda, et selle paberi number „Atlanta“ poolt oli 3977, 29. augustist 1923 a. (Wahelhüüeteedeminister K. Ipsberg'i poolt.) Nii siis, Teie, härra minister, ei teinud seda korraldust, et ma oleksin seda resolutsiooni näinud. Teie tegite wastupidise korralduse. Minu härrad, loen täiesti erakorraliseks ja Eesti riigielus ennekuulmata sündmuseks seda, kui Wabariigi Walitsuse liige, teedeminister, tuleb Riigikogu kõnetoolile ette lugema olulise tähtsusega ja oma enese poolt kirjutatud ametlikku resolutsiooni, loeb sellest ette ainult esimese poole, mis küsimusele annab sootuga teistsuguse ja tõele mittewastawa iseloomu, warjab resolutsiooni tähtsamat, lõpuosa, ja wahe sellest,

söandab sel puhul isegi seada üles küsimuse Riigikogule siit kõrgelt kohalt, küsimuse, mis raske süüdistusega puudutab mind, kui arupärimise põhjendajat: „Kes on siin autult talitanud, kas härra Weberman, wõi mina?“

Lugupeetud rahwasaadikud! Seda asjaolu oli tarwis Riigikogule teatawaks teha, et juhtida kõrge koja tähepanekut selle, kui täiesti erakorralise juhtumise peale Eesti parlamendi annaalis.

Ma lõpetan härra ministri enese sõnadega: „Mu härrad, kes on siis siin autult talitanud!“

J. Reesen (väljasp. rhm.): On üsna loomulik nähtus, et kodanlises parlamendis erakonnad oma wahel lahinguid lööwad. Need nähtused kerkiwad üles siis, kui nende erakondade taga seiswate kihtide majanduslikud huwid kokku pörkawad. Kui meie waatame teiste riikide ajalugu, siis näeme, et ka seal niisamuti on. Iseäranis kujukalt tulewad just nende erakondade wahekorrad ilmsiks, siis kui nende seljataga seisawad suuremad majanduslikud ettewõtted, teistes riikides on need trustid, kui suured trustid kokku pörkawad oma tegewuse piirkonnas turgude tingimiste pärast, siis tulewad selle tagajärgedel parlamendis waidlused, kui ka walitsuse kriisid. Ka meil on praegu tegemist ühe niisuguse nähtusega, kus kodanliste walitsewate kihtide huwid on kokku pörganud ja selle tagajärjel wastastikku piike murtakse.

Kokkupörkamine on sündinud walitsuse kokkuleppe kawa p. 5-da juures, see on ametnikkude äritegewuses. Sel korral esitati ühest kodanlisest erakonnast walitsusele arupärimise esitis, kus tähelpanu juhatakse selle peale, et minister ärilisest tegewusest osa wõtab. Selle arupärimise puhul on ajakirjanduses ka palju kirjutatud ja eriti just „Päewaleht“ on sellele kujuka tuuma andnud. (Chr. Kaarna (töer.): Kas Teie kõik selle materjaali ette kannate?) Teie wõite ju ära minna, kui Teie wahest kardate! Kuid igatahes kandis siin ette teile minu eelkõneleja „Kajast“ ja „Päewalehest“, kuid mina tahaks ette kanda mõnda ka „Waba Maast“.

„Päewaleht“ kirjutab oma ühes artiklis 27. oktoobril pealkirja all „Minister ja seltskond. Nii ei olnud see arupärimine sisuliselt midagi muud, kui ühe äri-ringkonna jalatahapaneku katse teisele äri-

ringkonnale, kui wõistlus üksikute kaubamajade wahel.“ Mina arwan, et see on kõigeõigem seisukoht selles kodanliste kihtide omawahelises piigimurdmises ja kui arupärijad tulewad ka täna ja kõnelewad küll parlamendi prestiishist, küll ministri autusest ja aumehelikkusest, siis on need ainult kõrwalised asjad selles kodanliste kihtide omawahelises wõitluses. Käesolew arupärimine kui ka läbirääkimised tõendawad weel kord seda, et need wiigilehed, mis selle walitsuse ausust warjasid, on päris wiltu lükatud. Kui seda rühma waadata, kes selle arupärimise esitas, kes arwu poolest wäiksem on, kui selle rühma poolt esitatud arupärimise materjaali läbiwaatamiseks moodustatud ministrite komisjon, nagu härra Weberman seletas, siis tundub sellel niisugune maik juures olewat, et tahetakse teatawa rahwakihi poolehoidu wõita väljaspoolt ja selleks näidatakse, et need on need autud inimesed, kes walitsuses istuwad, aga kui meie tuleme, siis oleme meie palju paremad.

Meie oleme ütelnud juba walitsuse moodustamise eel, et meil mingit usaldust selle walitsuse wastu olla ei wõi, sest et see walitsus ei ole tarwiliseks arwanud laialiste rahwahulkade huwisid arwesse wõtta. Kui meie sel korral ette tõime need asjaolud, mis siin praegu kõne all on, siis see tänane waidlus on osa kodanluse omawahelisest piigimurdmisest ja muud midagi. Nende materjaalide põhjal, mis on siin ette toodud, wõime weel kord ütelda praeguse walitsuse kohta ja tema tegewuse kohta, et see walitsus ei ole rahwa huwides talitanud. Muidugi mõista on laialiste rahwahulkade huwide hulgas üks osa ka üksikute kaubamajade huwe. Praegune walitsus toetab end kaubamajade ringkonnale.

Mina ei taha nüüd mitte weel enneaegu teie puht-neitsilikkusesse uskuda, kui teie weel oma neitsilikkust ei ole näidanud. (M. Martna (sd.): Teie lähete liiga kaugele!) Teie olete praegu nii pool ametlikult opositsiooni erakond ja kui teie paneksite härra Ipsberg'i asemele oma erakonnast mõne teise isiku, siis ei ole mingisuguseid tagatise selleks, et see härra saaks kuidagi moodi teisiti talitama, sest need ringkonnad, mis teie seljataga seisawad, need tahes ehk tahtmata wiiwad ka teie usaldusmehed teise tee peale, nagu seda teie eelkäijad on käinud.

(E. Weberman (rhws. w.): Rääkige Trotski'st!) See ei puutu praegu siia. Teie võiksite Trotski paljastamise kohta ka materjaale ette tuua aga kui mina hakkaksin Trotski'st kõnelema, siis ma arwan, et minu järele siin ka kontroleeritakse. Need härrad siin ütlevad kohe... (Naer.) ...Need härrad siin on kõige rohkem selle juures walwel, et ei saaks mingisugust lisamaterjaali ette toodud, minu pärast, kas wõi Trotski äri- lise- st tegewusest. See ei olewat sugugi arupärimisega ühenduses ja teie olete selle seisukorraga tuttaw. (Wahelhüüe E. Weberman'i (rhws. w.): poolt:....) Mina Teist isiklikult ei too näiteid, aga mina toon neid neist ringkondadest, kust walitsus on moodustatud. Siis, kui teie walitsuse oma kätte wõtate ja kui teie hakkate seda äri ajama, mida praegused ringkonnad ajawad, kes walitsuses on, siis meie toome materjaali ka teie kohta. Nüüd teete teie nii pool ametlikult opositsiooni, katsute teisi müksata ja sellega enestele poolehoidu wõita. Äri iseloom peab ikka niisuguseks jääma, et rohkeni wõtta, kui anda ja see on ka praeguste walitsewate kihtide poliitika olnud. Siin on nüüd hiljuti toodud weel täiendawaid materjaale härra Ipsberg'i endise tege- wuse kohta ja need andmed, mis „Waba Maa“ omas artiklis „Aseri tsemendfabriku ümber“ on toonud, need näitawad, kuidas meil praegu walitsewad ringkon- nad seisukorda ära kasutawad. Oma wa- litsuse wõimu abil annawad nad need wa- randused, mis rewolutsiooni tagajärjel oleks pidanud olema rahwa omandus, ja ka wõimaluse nende waranduste ülemi- nekuks üksikute wäikearwuliste äri- ring- kondade kätte. See artikkel on üheks ku- jukamaks tõenduseks, kuidas on selle akt- siaseltsi kätte läinud mitmesajamiljonili- ne, ligi miljardiline warandus, mis rahule- pingu põhjal oleks pidanud olema kogu Eesti rahwa omandus, kui nende waran- duste saatust oleks teistsugustel alustel korraldatud. Aga, et meil on ju inimesi, kes tunnistawad ka siis miljardilised warandu- sed eraomanduseks, kui seal ainult 20 akt- siat on ja kes annawad sel korral, kui need aktsiad Eesti soost kodanikkude käes on, need warandused ilma mingisuguse ta- kistuse- ta nende isikute omaks ja ei astu mitte wahele, et need warandused läheki- siid riigi kätte. Ei wõi olla ainult ühel sa- jandikul ja ühel kümnendikul inimestel, kui need oleksid õiguslikud aktsiaoma-

nikud, õigus nende waranduste peale, mis on tulnud rewolutsiooni ja rahulepingu tõttu Eesti rahwa omanduseks. See on rahwa waranduse üleandmine, see on üksikute isikute rikastamine kogu rahwa ar- wel. Ja waadake, niisugust poliitikat on aetud. Kui nüüd härra Weberman tuleb siin ja paljastab, et härra Ipsberg on osa wõtnud aktsiaseltsist, siis ei ole see mitte niisugune suur süü, kui see, mida selle ministeeriumi juhatusel on lastud sün- dida, selle walitsuse waikimisel ja wahele- segamata nõusolekul on lastud sündida. See on rahwa waranduste üleandmine aktsiaseltsidele ja aktsiaomanikkudele, kui isikutele, kel on olnud 20—30 aktsiat. Selle tõttu, et neil on olnud 20—30 akt- siat, pärandatakse neile miljardilised wa- randused. Waat, nii kogutakse rikkust ja siis tuleb „Päewalehe“ seisukoht wälja, kus tema ühes oma artiklis ütleb, et kui on teatud ringkonnad rikkad, et siis on ka rahwas rikas, nagu seda ka härra Päts pooldab öeldes, et kui inimesed kosuwad, siis hakkawad nemad ka rahwa heaks tööle. Meie ei wõi praegustelt äri- mees- telt mingisuguseid samme oodata, mis rahwa huwidega kooskõlas oleks, kus äri- meeste ringkonnad walitsewad, kus wa- litsus mingisuguseid takistusi ei ole teinud selleks, et warandus, mis „Atlantale“ edasi müüdi, et neid warandusi oleks saanud riiklikumalt kasutatud. See ei ole õieti mingisugune riiklik kasutamine, kui üks aktsiaselts wõtab riigi päralt... (E. Weberman (rhws. w.): See ei puutu mitte tänasesse päewa- korda.) ...olewad warandused oma kasutada... (Wahelhüüe: Härra Reesen, härra Weberman ar- was, et see ei puutu tänasesse päewa- korda.)... Teie olete härra Weberman'iga ühed mehed. Kui härra Weberman püüab kõneleda, siis on see teataw kannatahapanemine teile, et ise...

Juhataja **J. Tõnisson** Rkl.
Reesen, palun mitte isiklikuks minna.

J. Reesen (wäljasp. rhm.): (Wahelhüüe)... Ma tulen ka selle küsimuse juurde... (Wahelhüüe paremalt poolt: Miks teie omad liitla- sed ära salgate?)... See oleks teile suureks kurbtuseks. Teie ju nutsite siin, et waadake, see on enamlaste pinna walmistamine... (Wahelhüüe: Wõtke ta üle.)... Wäga rõõmustaw.

Teine asjaolu, mis ühes arupärimisega päewakorda on tõstetud, see on praeguse walitsuse kokkuleppe maksuse küsimus. Selle küsimuse on üles tõstnud üks walitsew erakond, nimelt tööerakond. Tema häälekandja ütles sel puhul, kui Riigiwanem teedeminister härra Ipsberg'i kaitseks Riigikogus üles astus, härra Riigiwanem ütles, kui ma koha pealt talle wahela huiudsin, et mis neist wiigilehtedest ülesse seate, et see on wäline kuju. Siis härra Riigiwanem ütles, kordan weel kord, et see on ainult laiade rahwahulkade rahustuseks üles seatud. Kõik need lubadused, mida härra Riigiwanem on lubanud anda rahwale, neid lubadusi oli liiga wähe ja need lubadused olid liig wäikesed, on ainult laialiste rahwahulkade rahustuseks üles seatud. Need on ainult wiigilehed, mis peawad warjama praeguse walitsuse kihipoliitikat. Selle härra Riigiwanema wäljenduse wõi ütelse tagajärg on see olnud, et walitsewad erakonnad on õige pahaseks saanud selle Riigiwanema ütelse peale. On teinud sellest niisugused järeldused, wähemalt ajakirjanduses, nagu ei oleks maksew enam walitsuse kokkuleppe kawa. Ühes niisuguses artiklis, mis sel puhul on kirjutatud „Waba Maa's“ „Wabariigi Walitsuse alused kõiguwad“, on põhjalikult selle küsimuse juures peatatud ja näidatud, et kui üks osa walitsuse kokkuleppe kawast on laialiste rahwahulkade rahustuseks, siis wõib oletada, et ka teised punktid selle Riigiwanema poolt, kes niimoodi sõandab ütelda oma walitsuse kokkuleppe kohta on laialiste rahwahulkade rahulduseks üles seatud. Sel puhul tähendab tööerakond, et see walitsus on waewalt kolm kuud walitsenud, aga walitsuse juhj seletused on juba walitsuse alused kõwasti kõikumad pannud. Siin nagu ikka, on niipalju nutulikku maiku juures. Nutetakse rahwa au puhtuse, rahwa wõimu ning selle awalduse kõrge mõtte julgeoleku pärast, nagu siin seda härra Weberman Riigikogu presitiishi pärast teeb. Kuid kui need erakonnad tulewad ja laulawad nutulaulusid härra Päts'i otsekohesuse üle, siis wõib ka arwata, et need nutulaulud, mis nüüd „Waba Maa“ on awaldanud, et need ka

ainult nutulauludeks jääwad. Kõs on tööerakonnalt peale kurtmise ka midagi kuulnud. Erakond, kellest ära on olenenud nendele tagurlistele tuultele, mida ka siin artikl lõpus ette tuuakse, mis praegu wa-

litsuses puhuwad, pole nendele tagurlistele tuultele püüdnud tõkkeid teha, waid nendele tagurlistele tuult aidanud kaasa puhuda, mitte aga seda, et nende tuultepuhumise lõppu teha. Ei ole kuulda olnud, et oleks tööerakond kunagi selle wastu wälja astunud, et härra siseministrit ja tema seljataga seiswaid erakondi, töölisi ja nende tegelasi tagakiusamast takistada. Sest kes on olnud need, kes on tagasi lükanud kõik need arupärimised, mis meie rühma poolt esitatud härra siseminister Einbund'i teguwiisi, samuti ka tööliste ajakirjanduse sulgumise suhtes, arreteerimiste, wangistamiste ja piinamiste kohta. (M. Martna (sd.): Nad ei wõtnud arupärimisi wastu.) Ma tahtsin ütelda, et nende arupärimiste tagasilükkamised... (M. Martna (sd.): Noh, see on ju teine asi.) Tööerakond on senni sellele parempoolsele woolele kaasa aidanud ja kui ka täna tööerakond ainult nutulaulu laulab, siis jääbki see nutulauluks. Kui tööerakond tahaks nendele tagurlistele tuultele lõppu teha, siis peaks tema seda täna tegelikult näitama, sest ei wõi olla enam kahepaiksemat seisukohta, kui tööerakond täna ka weel ütleb, „kui on niisugune walitsus juba kord olemas, see tähendab — on kord tagurlistele tuuled puhumas, siis puhugu nad edasi.“ Kui oma häälekandjas juletakse öelda, et Riigiwanem on selle kokkuleppe murdnud, mis Wabariigi Walitsuse moodustamise puhul sõlmiti ja mida nüüd on sarnase teguwiisiga kõikumad pandud ja sellest kokkuleppest on saanud paberilipakas, siis ei wõiks enam olla teist seisukohta, et tööerakond sellest järeldusi teeks ja nendele tagurlistele tuultele tõket teeks ja praegusest walitsusest lahikuks. Me oleme näinud, et tööerakond ei ole walitsuse kriisisid teha tahtnud, kui sarnased küsimused on olnud päewakorral. Tööerakond paneb ette Riigikogule lihtülemineku-wormeli ja tõstab ülesse ühe ministri küsimuse ja awaldab ainult ühele ministrile umbusaldust. See asjakäik on seletataw sellega, et ka teie olete üks osa sellest ringkonnast, kes praegu walitseb ja olete samasugustel alustel, nagu seda äärmised parempoolsed era-

konnad on, kuigi mitte just sellel määral, kuid siiski seisab teie taga kaubamajasid, kes teid ei lase teistsugust poliitikat ajada. Töölisteerakonnaks ei saa aga ei wõi teie ennast kunagi nimetada, selle-

pärast, et teie seljataga ei ole ühtki töölist, wälja arwatud mõni palgaline ametnik, kes sellest huwitatud on, et teie erakonna kaudu teenistust saada. Kui aga tööerakond seda peaks tegema, siis oleks see suureks üllatuseks, sest ei ole ju ka nende poolt ametiseseatud sõjaminister weel isegi selle küsimuse peale wastanud, kuidas siis Eesti sõjawägi talitab, kui Prantsusmaa ettepanekut teostama hakatakse.

Juhataja **J. Tõnisson** Rkl. Reesen, niisugused asjaolud ei ole siin praegu kõne all. Kutsun Teid päewakorra juurde.

J. Reesen (wäljasp. rhm.): See küsimus on härra Anderkopp'i poolt surnuks waigitud. (Sõjaminister A. Anderkopp: Kui Teil tarwis on, siis pange küsimine ette.) Riigikogu juhatus ei lase seda küsimust päewakorda.

L. Raudkepp (kristl.): Demokraatliku liidu nimel teen järgmise ettepaneku: „Wabariigi Walitsuse teadannet teedeminister K. Ipsberg'i ametistlahkumise kohta ära kuulates, teeb Riigikogu ülesandeks Riigikogu esimehele esineda ettepanekuga uue teedeministri ametissekutsumise asjus.“

Teedeminister **K. Ipsberg**: (Wahelhüüe pahemalt poolt: Üks aumehelik sõna.) Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma ei oleks siin täna sõna wõtnud, et teie aega wiita küsimuse otsustamise juures, mis juba otsustatud on, aga et härra Weberman siin minule mitmesuguseid süüdistusi on ette heitnud, siis ei saa mina waikides nendest mööda minna. Härra Weberman on esiteks minule ette heitnud, et mina olewat Riigikogu prestiishi tahtnud wähendada wõi alandada, ja et tema olewat selles asjas walwel olnud. Mina pean ütleva, et mul ei ole tahtmist olnud Riigikogu prestiishi kallale kippuda, ja ei ole seda ka kunagi teinud. Paluks Riigikogu liikmeid mees pidada, et mina ei ole mitte üksi walitsuse liige, waid ma olen ka Riigikogu liige, nii et, kui õiged oleks etteheited, mis härra Weberman teeb, minu enese prestiishi kahjuks. Aga lugu on teistsiti. Härra Weberman on wastu rindu löönud ja ütelnud, waadake, Ipsberg alandab Riigikogu prestiishi, tema, Weber-

man, olewat see kutsutud terawa mõõga kandja, kes seda prestiishi alal hoidma ja kaitsema peab. Ma tahaksin mõne sõnaga näidata, kuidas härra Weberman seda prestiishi küsimuste puhul, mis arupärimistega on ühendatud, kõrgel hoidnud. Mina lähen tagasi nende andmete juurde, mis härra Weberman 25. oktoobril ette tõi, kus tema mulle kallale tungis ja minule ette heitis, esiteks, ei olewat mina walitsuse kokkulepet täitnud, teiseks — oma huwides riigiwõimu tarwitanud. Mina ei hakka palju peatama, mina olen seda ette toonud, et mina faktiliselt mingisugusest ärijuhatamisest osa wõtnud ei ole, ei ole ka riigiwõimu kurjasti tarwitanud. Nüüd on aga iseloomustaw see wiis, kuidas härra Weberman seda materjaali on ette toonud ja kuidas ta kerget usku on katsunud luua Riigikogu liigete hulgas. Kas on siis tõesti see niisugune asjata etteheitmine, ette-toomine lugupidamine Riigikogust, see tähendab, prestiishi kaitsemine wõi midagi muud. (J. Piiskar'i (is.) wahelhüüe.) Oodake, härra Piiskar, ärge olge nii uudishimulik, Teie kohta tuleb ka. Waadake, kui härra Weberman ette kandis materjaali ümberhindamist, siis ütles tema muuseas, nagu stenogrammist näha, „ma ei hakka kõiki faktisid ette tooma“ ja ta ei ole seda ka teinud. Tema on ette toonud järgmised andmed ja nimelt aurumasinate ümberhindamise 125 tuhande pealt 40 tuhande peale, siis on ta ette toonud weel ühe masina ümberhindamise 350 tuhande pealt 225 tuhande peale. Siis toob ta ette aurumasina, mis on ümber hinnatud 275.000 pealt 180.000 marga peale ja lööb wastu rindu ja ütleb: waadake, mis on tehtud, waadake, kuidas on asja aetud, et waadake, mis wõib sündida, kui tegewuses on sama isik, kui walitsuse liige ja ärijuht. Edasi, härra Weberman räägib siis ka weel mõnest wäiksest asjast ja ütleb, et harilikult, kui hinnatakse ümber, siis alandatakse mõnda hinda ja mõni jääb kohale. (E. Weberman (rhws. w.): Mõnda tõstetakse.) Seda Teie pole ennem ütelnud, seda Teie suflöörile mulle praegu. Aga waadake, just nendest juhtumistest, kus hinnad paigale jäänud, sellest härra Weberman ei räägi. Ta räägib küll ühest wanast kastist, mis olnud 6 puuda raske. Aga seal on teised hinnad, mis on paigale jäänud, seal on näituseks üks auru-pump hinnatud 25.000 marka, missugune

hind ka pärast on jäänud. (E. Weberman (rhws. w.): Siis „Atlanta“ seda ei tahtnud.) Siis on seal üks teine pump hinnatud 3.000 marka, misugune hind ka pärast on jäänud. Sellest on härra Weberman jällegi mööda läinud.

Edasi on müümine tulnud. Nagu teada, sünniwad kõik wanawaranduste müügid ja ülepea riiklikkude waranduste müügid seaduses ettenähtud korras. Nimetatakse oma komisjon, kes seda müüki toimetab, kuulutatakse pakkumine ja kõik läheb oma seaduslikku rada, pakkumisel on kontrolli esitaja juures peale komisjoni liigete jne. Seda on nüüd siin ka tehtud. On välja kuulutatud pakkumine ajalehtedes „Päewalehes“, „Kajas“, „Waba Maas“ ja „Riigi Teatajas“, et enampakkumisel müüakse need ja need materjaalid ära 21. septembril. Müügileht on siin, millest on näha, et müümisest on osa wõtnud mitmed isikud. Aga see on imelik, paari minuti eest ütles härra Weberman, temal olewat kõige täpiseamad andmed olemas, aga sellest müügist läheb ta lihtsalt mööda. Enampakkumised on kuulutatud awalikud. Awalikud enampakkumised tehakse ikka kaks korda. Esimene kord ja siis kolme päewa pärast — teine kord. Härra Weberman on läinud kohe üle selle wiimase pakkumise juurde. Ta toob seal täpsed andmed, kus on pakutud 10 ja 2 marka rohkem, aga sellest esimesest pakkumisest, kus on osa wõtnud 11 inimest, kus on osa wõtnud teatawate firmade esitajad, siin on Kretschinski allkiri, ühe elektriäri, sellepärast, et müügile oli määratud ka elektrimootorid, siis Rudolf Koll, kes ka teatawasti elektri tarbeasjadega kaupleb, siis weel palju elukutselisi äri- wõi wanarauaäri omanikke. Aga waadake, sellest mindakse mööda, ja öeldakse, et on odawalt hinnatud ja seal on näha ministri mõju. Kuidas see ministri mõju siis lõpude-lõpuks välja kujuneb? Tuleb välja, et need masinad, mida härra Weberman on ette toonud, on lihtsalt müümata jäänud. Aga tema tarwitab neid andmeid ja toob neid ette minu kompromiteerimiseks. Nii on kerge meeolelu luua. (E. Weberman (rhws. w.): Mis on põhjuseks, et „Atlanta“ neid masinaid kätte ei saanud?) Härra Weberman tõi ette, et need masinad olid hinnatud alguses 125.000 marka, pärast 40.000 marka. Härra Piiskar hõiskas sellepeale wahele, et ainult 85.000 marka

odawamalt. Härra Piiskar, see masin on praegu weel saada ja härra Weberman, Teie oleks wõinud seda ka weel praegu sealts saada. (E. Weberman (rhws. w.): Aga miks ta saada on?) Sellepärast, et keegi teda ei ostnud. (E. Weberman (rhws. w.): Sellepärast, et walitsuse asutused teda tahtsid.) Sellele müügilehele on 10 inimest alla kirjutanud, aga seal pakkumisel on olnud 20 inimest. Samuti on ka teisel pakkumisel olnud mitmed pakkujad. Siin on olemas weel üks asi, mille kohta härra Weberman oma kõnes ütles, et see on isearalikku tähelpanu wäärt. Ta räägib, et 3 pakkujat on lõppude lõpuks olnud. Aga wiimasel pakkumisel on siiski ka weel wõõraid osa wõtnud, mitte ainult, nagu härra Weberman ütles, et „Atlanta“ teenijad, waid ka wõõras inimene on osa wõtnud, kuid alghinnad olid määratud arwatawasti turuhindadele mitte wastawalt ja sellepärast ei ole mitte pakutud. Waadake, nii püütakse meeolelu luua ja ütelda, et waadake, kuidas minister oma äri ajab. Noh, mina arwan, see ei tee igatahes Riigikogu liige härra Weberman'ile mitte au, kui niisuguse odawa materjaaliga opereeritakse ja tahetakse Riigikogu liigete peale mõjuda. Mina arwan, et see wiis, kuidas härra Weberman neid andmeid tarwitusele on wõtnud, ei ole austaw Riigikogu liigetele, ei ole mitte küllalt kõlbaw Riigikogu prestiihile, nii, et prestiihi rikkuja selle juures on härra Weberman, aga mitte mina. (Müra saalis. E. Weberman (rhws. w.): Palun seda ütelist protokolleerida!)

Härra Weberman tõi ette, et waadake, ümberhindamine on tehtud ministri korraldusel, kuid pean ütleva, niisugust korraldust ei ole ma teinud, ei ole ka keegi teine seda minu äraoleku ajal teinud. Komisjon on oma töö teinud pärast poole, tema on neidsamu asju weel kord läbi waadanud. Ja waadake, kui ma seekord — Riigikogu liikmed mäletawad weel küll, et mul tol korral andmeid käepärast ei olnud, ma sain ministeeriumist ainult lauaregistri, kus lühidalt sisu sees oli, näitasin seda ka härra Bauer'ile, kuna ma materjaali weel mõni päew hiljem kätte sain, sest ta oli mereasjanduse peawalitsuses. (E. Weberman (rhws. w.) hüüab midagi wahele „ministrite komisjoni“). Sagedased wahelhüü-

ded.) Kas ma saan kõneleda wõi ei? (Juhataja helistab. Palub rahu.) Wõib olla on see ka Riigikogu prestiihi tõstmine, kui härra Weberman alati siin waele hüüab! Nüüd edasi. Kui härra Weberman ette toob selle resolutsiooni, mida ta ütleb, tema minu juures olla otsinud, siis pean ma ütleva, minu juures ta seda küll otsimas ei ole käinud, kui ta mu kantseleis on ümber nuhkinud, siis mina seda mitte ei tea ja sellega on asi lõpetatud. (E. Weberman (rhws. w.): Kas Teie siis minu nimekaarti ei näinud! Sagedased waelhüüded, mürasaalis.)

Juhataja **J. Tõnisson**: Palun haawawaid sõnu mitte tarwitada. Palun rahu, ma olen kõnelejale märkuse teinud, ja sellega on asi lõpetatud.

Teedeminister **K. Ipsberg**: Mina ei ole, härra Weberman, Teie nimekaarti mitte näinud. (E. Weberman (rhws. w.): Müstiline lehk!) Imelikud asjad, wõib küll olla, kuhu Teie oma nimekaardi pistsite, seda ma ei tea. (M. Martna (sd.): Imelikud asjad küll!) Aga kui härra Weberman'il seda materjaali tarwis oli, oleks tema wõinud tõesti minu juurde sisse tulla. Nüüd on ikka see asi siis nii, — olewat mingisugune resolutsioon olemas, mille põhjal see kõik on tehtud. Jah waadake, mul on olemas hulk resolutsioone, mille põhjal asju on aetud. (Naer. Segased waelhüüded.) See resolutsioon on tehtud ühe paberi peale, „Atlanta“ paberile. (M. Martna (sd.): Õige raske on asja seletada.) Ei ole midagi raske. See paber on saadetud kui ärakiri „Atlanta“ poolt, kuna „Atlanta“ on saatnud mitmed kirjad sadamatehastele. (K. Ast (sd.): Küll on raske see asi, milles teatab, et tema, „Atlanta“ esitaja, olla neid asju läbi waadanud ja ütleb hindade kohta, et nad kallid on (E. Weberman (rhws. w.): Kes ütleb?) nimelt olla ette tuua dokumendid, kust näha, et need masinad on liiga kõrgelt hinnatud, selle põhjal laiendasin mina minewal korral ettelõetud resolutsiooni osa ja kirjutasin etteasjanduse peawalitsusele, et kui „Atlanta“ direktor Kirschi andmed õiged on, siis wõib niisugune olukord tulewikus kahjulikuks minna, kui neid liiga kalliks hinnatakse. Seda wiisi wõiwad tehaste ma-

sinad roostetada. Sellepärast palun ma sadamatehaste juhatuse tähelpanemist selle peale juhtida, sest et tema on waranduste saatuse eest wastutaw, temast ripub waranduse saatus ära. Niisuguseid resolutsioone wõin mina ette tuua kümneid, neid on mul hulk olemas. (M. Martna (sd.): Kas sellega lõpeb, wõi on seal weel midagi?) On palju ümberhindamisi olnud. Nii kütteinete keskkomitees, sellepärast, et hinnad olid tihti turuhindadele mittevastawalt kõrgel. Aga mitte ümberhindamised ei ole tähtsad, tehakse sageli oksjonid mis nullist peale hakkawad, ja kus ometi kõrgeid hindasid kätte saadaks. (Hulgalsed waelhüüded.) Pean ütleva, et kõneleda ei saa.

Juhataja **J. Tõnisson**: Palun kõnelejat mitte segada.

Teedeminister **K. Ipsberg**: Igal ühel on õigus, kui awalik enampakkumine on, seda ära tarwitada. Kui aga siiski 10. ja 20 inimest on sinna tulnud ja pakkumisest osa ei wõta, siis on ju selge, et alghind ei ole liig madal tehtud, waid on turuhindadest kõrgem. Tõin weel ette selle asjaolu, et näidata missuguste andmetega härra Weberman on opereerinud ja tähendanud, nagu oleks selle oksjoni peale ainult „Atlanta“ teenijad ilmunud, kuna seal ka teisi inimesi kümnete kaupa oli. Nagu näete on waleandmetega opereeritud ning wale ettekujutus loodud, ja selle kohta peaks küsima, kas siis tõesti Riigikogu prestiihile soowitaw on, kui arupärimises niisugune puudulik materjaal ette tuuakse? Isegi „Postimees“ on ühes oma numbris nimetanud, et niisugune arupärimise wiis ei ole mitte korrektne. Ma tahtsin seda alla kriipsutada, et minul ei ole Riigikogu prestiihi murdmisega wõi tema kallaletungimisega mingisugust tegemist, waid seda tuleb sealt otsida, kus härra Weberman ja Ko. istub. Sealt poolt, wõib olla, on Riigikogu prestiihil rohkem hädaohtu karta, kui minu poolt.

Juhataja **J. Tõnisson**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Weberman'il.

E. Weberman (rhws. w.): Faktilise märkusena tahaksin teatada, et need andmed, mis härra Ipsberg praegu ette tõi minu eilsest ministeeriumis käimisest, täiesti tõele ei wasta, rääkimata weel sel-

lest, et seda käimist nuhkimiseks nimetati. Mina läksin ministeriumi ja küsisin, et kas ma võin härra teedeministriga kokku saada. Mulle wastati, et täna ei ole wastuwõtmise päew. Siis küsisin: kas on siis ministri abiga wõi kantseleiülemaga wõimalik kokku saada? Öeldi, et kantseleiülem on siin. Andsin oma nimikaardi ning kantseleiülem wõttis mind wiibimata wastu. Teatasin, et tahaksin kirjawahetusega tutwuneda selle küsimuse üle, mis Riigikogu kõnetoolilt ette toodud härra teedeministri kohta. Kantseleiülem ütles, et tema selle kohta kirjawahetust anda ei wõi, sest need paberid olla wist härra ministri käes. Juhuslikult tuli sinna juurde ministri abi inseneer härra Kark. Kandsin temale sedasama ette, kuid ka tema wastas, et need paberid on wist härra ministri käes. Palusin kantseleiülemat minu palwet Teile ette kanda ja minu silmade all läks kantseleiülem Teie kabinetti. Natukese aja pärast tuli sealt tagasi ja ütles, et härra minister palub Teile teatada, et neid paberid näidata ei saa, sest nad on ministrite erikommisjoni käes. Minu härrad, kas see on nuhkimine wõi on see midagi muud? (N a e r.)

Juhataja J. Tõnisson: Sõna on faktiliseks märkuseks härra teedeministril.

Teedeminister K. Ipsberg: Ma ei tea, mis pealekäimine siin nüüd õreti on, (N a e r.) ja millega härra Weberman arwab siin tegemist olevat. Pean tähendama, et kantseleiülem tuli minu juurde ja teatas, et härra Weberman nõuab materjaale, mis puutub sadamatehastesse. Mina ütlesin, et mul niisugust materjaali ega resolutsioone anda ei ole. (M ü r a ja h u l g a l i s e d w a h e l h ü ü d e d.)

Juhataja J. Tõnisson: Palun rahu!

J. Piiskar (is.): Tahaksin paari sõnaga tähelpanu juhtida selle wiisi peale, kuidas härra minister täna seletusi annab ja missuguseid järeldusi ta nähtawasti ise oma seletustest teeb ning ka teisi sunnib tegema. Härra minister kurjustab, et mispärast ei ole täna ja ka arupärimises kõneldud sellest müügist, mis teedeministeriumi korraldusel maad on leidnud ja kus asju tõesti korralikult on aetud. Tähendab, et wahel on asju ka korralikult aetud. Keegi pole ju selle wastu waiel-

nudki ja ei mõtle ka mina täna selle wastu waielda. Kuid see ainult tõendab tuhat ja üks kord, et seal harilikult asju korralikult ei aeta, kuid et korralik asjaajamine ka wõimatu pole. Siis edasi, kui kurjustatakse, et mispärast arupärimises ei ole mitte neid külg ette toodud, mis ministri kasuks räägiksid, siis oleks wõinud härra minister, ta on ju Riigikogu liige, meelde tuletada Riigikogu praktikad, siis leiaks tema, et arupärimisi wõetakse ette wäärnähtuste puhul. Ja kui juba selle ja mõne teise arupärimise puhul terve parempoolne leer on ärewusse sattunud, on närwiline, ja tahab nähtawasti kangeid abinõusid tarwitusele wõtta, et arupärijate suid sulguda. Wiimasel ajal on kurdetud, et arupärimistes küsimusest kõrwale minnakse ja härra minister ise oli just see, kes oma lahkumise ainsa põhjusena ette tõi, et temale arupärimise läbirääkimistes on kaugemale mindud, kui arupärimises eneses käsitatud. Kuidas seda kooskõlastada Teie praeguse wäitega? Teie tahate, et iga sõnawõtmise puhul peab terve teie tegewuse ette tooma. Kas Teie siin isenelele wastu ei räägi?

Kui härra minister mitmekordse nõudmise peale ja pikkade sissejuhatuste järele selle kurikuulsa resolutsiooni ette luges ja kui siis kohtadelt hüüti ja küsiti, et kas see kõik on, siis selle peale härra minister kategoorilist wastust ei andnud. Nüüd küsin mina weel kord härra ministrilt: kas ta luges selle resolutsiooni sõnasõnalt ette? Ja et mitte mingit kahtlust ei tuleks, siis paluksin mina härra ministrit weel kord siit kõnetoolilt see resolutsioon ette lugeda, sest ka minul on mõningate andmete põhjal kahtlus, et seda resolutsiooni terwelt weel mitte ette loetud ei ole. (H ü ü d e d k o h t a d e l t: Ö i g e, ö i g e!) Loodan, et kui härra minister arwab enese aumehe olevat, siis ta mu soowile wastu tuleb.

Edasi ütleb härra minister, et waa-dake, seal on müümata jäänud mingisugused masinad, sest et ei ole ostjaid olnud ja et on wäljastpoolt „Atlanta“ weel teisi pakkujaid olnud. See wõib wõimalik olla. Aga härra minister peaks teadma ka seda, et „Atlanta“ ka kõiki masinaid kokku ei osta, waid ostab ainult neid, mis temal tarwis on. Ma arwan, et ka teised ärimehed samuti teewad. Kui ka sada ärimest tulewad wäljapakkumisele ja wäljapakkumisel on niisugune asi, mida nemad tarwitada ei saa, siis loomulikult

jääb see asi neist ostmata. Umbes sarnast laadi olid kõik ministri seletused ja wastused. Ta kõneleb, et tal olla väga palju resolutsioone, et ta ei tea missugused need on. Jää mulje, et härra minister saaks sellegagi toime, et ta ütleb: mul on aktsiad, aga ma ei tea kust ma nad saanud olen. Jääb mulje, et härra ministri isegi ei tea, kust need „Aserin'i“ tsemendiwabriku aktsiad on saanud. (Waheldhüüeparemalt poolt: Kas need aktsiad on olemas? Teedeminister K. Ipsberg: Waadake oma taskutesse!)

Juhataja **J. Tõnisson**: Palun kahekõne jätta!

J. Piiskar (is.): Nüüd härra Ipsbergi seletusest üle minnes küsimuse enese juurde, see tähendab härra Ipsbergi ametistwabastamise küsimuse juurde, tahaksin toonitada järgmist: Härra Ipsberg on küll soowi awaldanud lahkuda, aga meie ei tea veel, kas see tema soow wastu wõetakse. Küll aga teame, et härra Ipsberg on ennegi soowi awaldanud tagasi astuda, kuid on siiski ministriks jäänud. Härra Ipsberg on tagasi walitud ka siis, kui uus walitsus moodustati ja see laseb oletada, et tema nähtawasti on nii tarwilik lüli walitsuses ja praeguse poliitika ahelas, et ilma temata sellel tiival, kes walitsuse seljataga on, näib õige raske olewat läbi saada. Ja see sunnib, vähemalt esialgu, ootawale seisukohale asuma ja küsitlema, et kas ei ole see ka mitte ainult käeliigutus suurte hulkade rahuldamiseks, nagu kokkuleppe teatawad punktidki. Ja kuigi härra Ipsberg ära läheb, siis ei muutu ka veel mitte midagi, sest jääb ju püsima see süsteem, milles nimelt Ipsberg'id tekiwad ja tegutsewad. Meie oleme mitmel puhul puudutanud küsimusi, mis on ühenduses härra Ipsbergi kui teedeministri, tegewusega kui ka küsimusi, mis on ühenduses walitsuse üldpoliitikaga, wõi mõne teise ministeeriumi tegewusega. Alati oleme pidanud rõhutama, et praegust poliitikat juhitakse teatawa ringkonna, nimelt walitsuse seljataga olewate rühmituste kasu ja huwi seisukohalt. Kui kõneldakse riiklikkudest wõi rahwa huwidest wõi kuidas neid ilusaid asju seal ei nimetata, siis on see ainult wäliseks kilbiks, on suurte hulkade rahustamiseks. Et selle kilbi all praegust poliitikat wäliselt edasi aetakse,

näeme meie praegusest meeolust. Kui härra minister Ipsbergi portfelli hädaohtu sattus, siis nägime meie ajakirjanduses niisugust ühtmeelt, mida meie Eesti kodanlikes ajakirjanduses tõepoolest väga harwa näha saame. Meie nägime kuidas ja mis parempoolsed ajalehed üksmeelselt kirjutasid, kui nii ütelda, lubatakse, ipsbergiaada tähe all. Need lehed ei leidnud ühtki hukkamõistwat sõna, waid otsisid wiigilehti, mida ette seada, et õigustada sennist tegewust ja neid wäärnähtusi üldse, mille wastu teatud arupärimine oli sihitud. Loomulikult tehti seda selleks, et pinda walmistada, samalaadilise poliitika jätkamiseks. Ja sellepärast, arwan mina, on meil täieline õigus ütelda, et jääb see meeolu, see üldine waade, ja üldine poliitika püsima ka siis, kui härra Ipsbergi asemele ministri-toolile asub ja istub mõni uus mees samast ringkonnast. Sellepärast arwame meie, et wõidakse ju uus teedeminister ametisse kutsuda, kuid nagu tähendasin, ei muutu selle tagajärjel mitte midagi. Kunni enamuserakonnad ja nende lehed kooris edasi kaitsewad praegust poliitikat, kaitsewad neid nähtusi, mis härra Ipsbergi lahkumisel ette toodi, senni ei muutu midagi — murtagu kodanlistes rühmades piike veel kord nii palju, nagu neid senni on murtud ja praegu murtakse.

Juhataja **J. Tõnisson**: Koosolek on ligi 2 tundi kestnud, teen 10-minutilise waheaja.

Waheaeg algab kell 6.55 min.

Peale waheajaga jätkub koosolek kell 7.10 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Wain**.

K. Ast (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Tänaste läbirääkimiste puhul wõiks öelda, et teine lugemine ei olegi tihipeale nii kahwatu, kui arwatakse. Nagu mäletate, oli meil kord juba härra Ipsbergi asi Riigikogus arutusel. Sel korral wõis arwata, et asi sedapuhku likwideeritud. Täna arutatakse aga üldistes joontes peaaegu sama küsimust. Wõib olla, et kõrwaltkuulaja wõiks seda kõike nähes arwamisele tulla, nagu oleks Eesti rahwas iseäranis kokkuhoidlik, et ta ei suuda üht asja kohe käest ära heita. wõiks arwata, et Eesti rahwaesitus, mis

õieti rahvast peab peegeldama, on suur sääsekurnaja. Õieti ei ole meil küll praegu sääsega tegemist, waid elewandiga.

Lugu aga ei ole mitte nii; tänased rääkimised ei anna tunnistust ei Eesti rahwaliig suurest kokkuhoidmisest ega sõnaohtrusest, waid sellest, et inimesed, kellel tarwis oleks resoluutselt ja otsekohe toimetada, seda teha ei taha. Niisugune on lugu härra teedeminister Ipsberg'i omal kohal püsimisega. Ei ole kahtlust, et härra teedeminister Ipsberg arupärimise likwideerimise puhul Eesti parlamendi umbusalduse wootumi sa. Otsekohe ei ole parlament härra Ipsberg'ile umbusaldust küll awaldanud, see tähendab — must walge peal paberile kirjutatuna, kuid sisuliselt sai härra Ipsberg arupärimise likwideerimise juures umbusalduse wootumi. Kui üks keskerakonna rühmadest, nimelt tööerakond, resolutsiooni ette pani awaldada walitsusele usaldust, wälja arwatud teedeminister Ipsberg, ja kui arupärimine ise oli esitatud teisest keskrühmast, nimelt rahwuslik-wabameelsete poolt, kelle seisukoht härra Ipsberg'i kui ministri wastu oli täiesti eitaw, kui siis weel pahem tiiw ka täiesti eitawa seisukoha wõttis, — siis on oneti selge, et umbusaldus awaldati. Wormilikku umbusaldust ei olnud, sest, et üks suurematest keskrühmadest, nimelt tööerakond, wäga iseäraliselt oma seisukoha esitab, sidudes umbusalduse awaldamisega teedeminister Ipsberg'ile, usalduse awaldamise walitsusele in corpore. Kui tööerakond oleks walitsuse üldiselt hindamata jätnud ja oma hindamist ainult teedeministri kohta awaldanud, siis oleks enamus kahtlemata härra Ipsberg'i wastu olnud, seda näitas pärastine hääletamine. Kui härra teedeminister Ipsberg see mees oleks, kes õigel ajal oleks osanud asja likwideerida, — liiategi hooples ja kiitis ta, et läbi ja läbi aumees on, — siis, minu arwates, ei oleks ta täna pidanud mitte enam sellel toolil istuma, kus ta praegu istub, ega Riigikogu kõnetooli tarwitama oma isiku kaitsemise suhtes. Siis ei oleks ka tarwis olnud Eesti rahwaesitusele uuesti seda küsimust päewakorda wõtta, mille arutamine lõpmata palju aega wõtab. Näete, härrad parempoolsed, teie ise ei taha härra Ipsberg'ist lahti saada, peate teda weel omaks meheks. Waadake, kuidas teie ise oskate tekitada Riigikogus koosolekuid, mis oma sõnaohtruse poolest wäga laiad ja

pikad on, aga mille tegelik wäärtus isenesest kuigi suur ei ole. Ärge edaspidi kippuge seletama, et Riigikogus arupärimiste ja teiste sarnaste ülesastumistega pahem tiiw teie korralikku tööd takistab. Siin on elaw näitus — seal toolil istumas, — kuidas teie sellest aru saada oskate. (J. Holberg (põl.): Teie ise olete, kes praegu räägib ja aega raiskab.) Olen teie oma lehest seda lugenud, kus teie pahempoolsetele neid süüdistusi ette wiskate. Seda olen sellest lehest lugenud, mida Teie, härra Tupits, toimetate. Seal olen mina lugenud neid etteheiteid, et pahem tiiw pidawat takistama töötegemist.

Üldse, härrad parempoolsed, selleks mina sõna wõtsingi, et neid kallalekipumisi tagasi tõrjuda, mis parempoolses ajakirjanduses wahel pahema tiiva aadressil lendu on lastud. Kõigepealt lubage tähendada, et Riigikogu prestiishiga ei ole halwakspanewalt ümber käinud üks härra minister Ipsberg, nagu siin minu eelkõneleja härra Weberman seletas, waid Riigikogu prestiishiga on lubamatul kombel mullusest arupärimisest saadik ümber käinud kogu meie walitsus. Kui härra Ipsberg'ile oli sisuliselt umbusalduse wootum Riigikogu poolt antud, siis oli härral Riigiwanemal selge, mis ta tegema peab, ja pidi ka wäga selge olema, mis härra Ipsberg'il isiklikult teha tuleb. Aga mida tegi Riigiwanem selle asemel, et härra Ipsberg'i kirjale korralikku käiku anda? Selle asemele arwati tarwilikku olewat ministritest moodustada erikommisjon, kes pidi arwamise, mis Riigikogus härra Ipsberg'i kohta antud oli, proowile wõtma. Tähendab, mitte Riigikogu ei ole see instants, kes walitsuse tegewuse järele walwab, kelle ees walitsus wastutaw on, kes walitsust hindab, waid walitsus tahab ennast Riigikogust kõrgemale seada. Tema proowib, kas Riigikogul oli õigus sarnasel moel härra Ipsberg'ile seisukohta wõtta, nagu see tol arupärimiskoosolekul sündis.

Mina leian, et seal, kus konstitutsioonilise riigikorra mõiste wälja arenenud on, seal, kus rahwawalitsust tunnustatakse ja seal, kus walitsus rahwaesituse ees wastutawaks on seatud, et seal walitsuse sarnane talitamine on — ma ei tahaks heameelega raskeid sõnu tarwitada — on näkkulöömine rahwaesitusele.

Aga nagu teie näete, ei ole see eriline komisjon, kelle kätte Riigikogu taht-

misawaldus ja Riigikogu seisukoht proowile anti, suutnud härra Ipsberg'ile, kui ministrile teistsugust hindamist anda ja täna on meile ikkagi, — õigemini mitte täna, waid möödunud koosolekul — walituse poolt esitatud härra Ipsberg'i lahukumispalwe, mille puhul Riigikogul uuesti tuleb seisukohta wõtta. Kui härrad parempoolsed olid näinud, et esitatud arupärimine ja sel puhul peetud läbirääkimised nende rühma poolt ametiseseatud ministri tegewust mitte kõigeparemas walguses rahwale ja maale ei esitanud, siis tõsteti nende poolt üles küsimus, kuidaswiisi saaks Riigikogus arupärimiste esitamise õigust üldse rewideerimisele wõtta. Mina ei tea, missuguseid koosolekuid walitewate rühmade esitajate wahel selles asjas peetud on, kuid nendest üksikutest märkustest, mis ajakirjanduses leiduwad, teame meie, — ja ümber lükanud neid ajakirjanduse teateid keegi ei ole — et walitewate rühmade esitajad on sel puhul nõu pidanud, kuidaswiisi arupärimiste esitamist ja arupärimiste puhul peetawaid läbirääkimisi kitsendada ja kokkuhoidlikumaks teha. Sealjuures, nagu ma juba ennem tähendasin, püüab parempoolne ajakirjandus seletada, et esitatud arupärimiste hulk ei andwat Riigikogule wõimalust töötada. — Kas on see siis tõepoolest nii, et arupärimised on takistanud Riigikogu tööd? Kodukorras on ette nähtud, et üks kord nädalas on määratud koosolek arupärimiste jaoks, ja kui teie mitte sarnaseid erakordseid wõimalusi ei paku, nagu täna härra teedeminister Ipsberg'i kohta esitatud arupärimise puhul, ja kui arupärimisi ainult kord nädalas arutatakse, jääb meil weel 5 päewa üle selleks, et seaduseelnõusid ja muid asju arutada. Aga mida oleme meie siis näinud!? Kas on Eesti parlament kannatanud seaduseelnõude rohkuse all? Kas wõib Eesti parlament öelda, et temal nii palju tööd kaelas on, et see on suur kurjus, kui üks päew nädalas weel arupärimiste peale kulutatakse? — Seda ei ole meil mitte. Pidage meeles, et teie 6. skp. olite sunnitud töökoosoleku ära jätma, sellepärast et ei olnud midagi päewakorda wõtta. Riigikogu juhatus pööras komisjonide poole palwega, et komisjonid tööd teeks ja Riigikogule seaduseelnõusid esitaks. Kõigest sellest olete teie omapärase järelduse teinud, kuna üks Riigikogu koosolek materjaali puuduse pärast wa-

hele jäi, olete seda nähtust nimetanud, kuid mitte öeldes nähtuse põhjust, ja heitnud kiwi pahemale tiiwale, nagu takistaks see tiiw Riigikogu tööd arupärimiste esitamisega; aga seda ei ole teie mitte näinud, kuidas reede õhtul härrad põllumehed rongidega, peasjalikult kitsarööpalise rongiga, Tallinnast wälja sõidawad ja alles teisipäewal tagasi ilmuwad, mille tõttu laupäewadel ja esmaspäewadel võimalik pole peaaegu mingisuguseid komisjoni koosolekuid pidada. Seda ei ole teie mitte näinud, aga selle peale teie mõtlete küll, kuidas Riigikogule suukorwi pähe tõmmata, et tema ennast tunneks arupärimiste puhul kitsendatud olewat.

Lugupeetud härrad, kui teie nüüd arwate, et tõepoolest arupärimiste kitsendamine teie käes korda läheks, et teie tõepoolest suudate Riigikogu arupärimise õigust kärpida wõi halwata, siis ärge lootke, et sellepärast weel kõik teie armsad sõbrad, näiteks sarnased, nagu härra Ipsberg, jääks puutumata ja et siis nende tegewus enam mingit hindamist ei wõiks leida rahwaesituse poolt, ja et sellega saaks sirmi ette tõmmata, nii et keegi ei tea, mis teie kätte taga teete. Noh, nii hulluks Teie, lugupeetud härrad, asja ajada ei saa ja sellepärast ärge spekul eerige niisuguste wõimalustega, parem mõelge selle peale, kuidaswiisi oma totaguseid ja ukseesiseid puhtaks pühkida. Imelik asi, öeldakse, — ja seda kõik härra Ipsberg'i pärast, kelle tõttu küsimus ongi päewakorrale wõetud, — et esimeses joones tuleks nõu pidada, kuidaswiisi saaks arupärimisi nii korraldada, et peale selle asja sisuliselt midagi enam puudutada ei tohi, kui mis kirjalikult arupärimises esitatud ja öeldud on. Tähendab, kui käesolewal juhtumisel arupärimine härra Ipsberg'i kohta räägib, et tema müüb ärile, milles tema ise direktor on, riigiwarandusi ja wõtab tellimisi oma tööstuse jaoks riigi käest, — need faktid on arupärimises esitatud — siis ei tohi arupärimise esitajad mitte enam tähendada, et ega härra Ipsberg ainult „Aserini“ direktor ei ole, waid tema on ka „Atlanta“ direktor.

Jutt on sellest, kuidaswiisi minister, kes kuulub koalitsiooni hulka, ühesuguste kohustustega ja ühesuguste õigustega teiste ministritega, kuidas see minister walituses olles samal puhul oma äriasju korraldab. Teie arwates ei tohi kõiki neid nähtusi nimetada, mis tema tegewust karakteriseeriwad, waid wõib nimetada ai-

nult neid, mis esialgu arupärimise esitusega kirjalikult antud. Kui arupärimise võimalust, wõi õigust niiwiisi kitsendada, siis wõiks peaaegu kindel olla, et arupärijatel wäga raske on küsimusi täies ulatuses walgustada, waid see tuleks siis paratamatult puudulikult käsitamisele ja jääks ühekülgseks; ainult üks osa asju leiaks walgustamist. Sarnast ümmargust pilti ei saaks, nagu näituseks siin härra teedeministri puhul rahwaesitusele antud on.

Tähendasin alguses, et tänased läbirääkimised kahtlemata ära oleks jäänud, kui härra minister Ipsberg oleks austanud Riigikogu seisukoha wõtmist ja oma lahkumiskirja oleks lasknud ette kanda, ilma et ta sealjuures weel oleks nõudnud eriliste seletuste andmise võimalust ministritest loodud komisjoni ees. Tema andis need seletused, kuid ta ei leppinud sellega, ta tuli ka täna ja andis Riigikogus täiendawaid seletusi. Kuid, austatud härrad, Riigikogu ei ole mitte mõni kohtuinstants, kes ilmtingimata, enne kui kellegi kohta oma otsuse teeb, süüaluse peab üle kuulama. Riigikogus ei esine üldse mingisugused süüdlased, waid Riigikogu wõtab arupärimiste puhul küsimused peajasjalikult poliitilise waatewinkli kohaselt üles. Ja ka käesolewal juhtumisel ei ole piirdutud härra Ipsberg'i isikuga, waid hindamine on antud kogu walitsuse tegevuse kohta, ja sellepärast oleks ju arusaadaw, nii nagu ma juba arupärimise puhul seletasin, et walitsus oma liiget kaitseb ja et walitsus awaldas oma seisukoha kokkuleppe p. 5-da kohta. Selle asemel näeme meie aga kogu aja, kuidas härra Ipsberg ennast kaitseb ja ka täna ennast kaitsma on tulnud, just nagu oleks Riigikogu mõni tribunaal, kuhu ilmtingimata peab ilmuma, sest wastasel korral trahwitakse nii ja nii suure summaga. Aga nii nagu mitte alati ülesastumine kohtus wõi tribunaalis kasulik ei ole kaebelusele, niisama ei ole ka härra teedeminister Ipsberg'i ülesastumine Riigikogus ei minewal korral ega ka täna temale kasulik. Kui Riigikogu oleks kohtuasutus, siis oleks tema pidanud härra Ipsberg'i nuhtlust tänase ülesastumise puhul kolme punkti wõrd tõstma. Sarnane oli see enesekaitse. Kõigepealt oli tema sunnitud tõendama — et tema aumehelikult minewal korral siin seistes oli edasi andnud ühe osa tema enda poolt wäga tähtsaks hinnatud ja ka arupärijate poolt tähtsaks peetud resolutsioonist. Ka täna oli kõi-

gil teil, austatud härrad, see tundmus, et härra teedeminister weel mitte terwet resolutsiooni ette ei kannud, waid et ta seal $\frac{2}{3}$ sõnu alla neelas. See mulje pidi teil kõigil olema. Aga ka sellest, mida teedeminister Ipsberg siin ette kandis, wõite teie näha, et asi sisuliselt sootu teine oli, kui ta minewal korral tõendas. Minewal korral ütles härra Ipsberg, — et tema sõnad on täna uuesti härra Weberman'i poolt tsiteeritud, — et tema poolt on resolutsioon selles mõttes paberile kirjutatud, nagu oleks „Atlanta“ pakkumine odaw ja tuleks sellepärast tagasi lükata. Täna aga kuulsime, et lause jätkub ja öeldakse mereasjanduse peawalitsusele, nii oligi see asutus, kellele see resolutsioon määratud... (W a h e l h ü ü e M. M a r t n a (sd.): poolt.) pealegi allub see asutus härra Ipsberg'ile endale, kui teedeministrile, — et neid asju ei tohiks mitte tehase ladus hoida, sest see wõiks riigihuwidele kahjulik olla, waid need asjad tuleks maha müüa. Et kui õigus on „Atlanta“ direktoril härra Kirsch'il, siis tuleb ette wõtta uus hindamine. Pidage meeles, et uus hindamine, mis ette wõeti, wõeti „Atlanta“ direktori härra Kirsch'i ettepanekul käsile. Ametnikud ja see ametiasutus, kelle jaoks nimetatud resolutsioon paberile oli pandud, see ametiasutus ja need ametnikud alluwad ometi härra teedeministrile. Kui minister, olgugi oma ärisõbra soowil teatab, et asjad on liig kallilt hinnatud ja juurde lisab, et neid asju on tarwis likwideerida, siis wõetakse seda alama ametniku poolt kui käsku. Sellepärast ei ole seal mitte midagi imestada, et asjade ümberhindamine käsile wõeti ja selle ümberhindamise juures eraldi hinnati just need asjad, mida „Atlanta“ osta soowis odawalt. Kuna asjade ümberhindamine uuesti käsile oli wõetud, siis hinnati kõik asjad madalamaks, eriti aga need asjad, mida „Atlanta“ osta soowis, just komisjoni esimehe ettepanekul eraldati „Atlanta“ poolt soowitud asjad teistest wälja ja odawamaks, kui komisjon ise neid määranud oli. Komisjoni esimehe ettepanekul odawamaks määratud asjad kinnitas härra teedeministri abi. Asjad osteti „Atlanta“ esitajate poolt. (W a h e l h ü ü e paremalt poolt: See on riigikontrolli asi.) Ega mina kontrolli eest ei saa wastutada. Härra riigikontrolöör istub seal, pöörake tema poole küsimusega. Mina usun igatahes, et ka riigikontroll sellest asjast huwineb ja

omal ajal wast ettepaneku teeb selles asjas. Aga teile ju ei meeldi riigikontrollööri tegewus; peate ju aru selle üle, kuidas õigusi kärpida, kuidas eelkontrolli õigusi ära wõtta. See on, mida teie soovite, ja nüüd hüüate, kus kontroll on. (W a h e l h ü ü e d p a r e m a l t p o o l t.) Ega teie tooli all ometi tarkuseallikas ei woola! (M. M a r t n a (s d.): A h s e a l t a p o l e i l m a s k i o l n u d!) Mina watsin oma sõnade üle weel wäga hästi, aga kui lugu sarnane on, et need asjad, mida „Atlanta“ osta soowis, eraldi odawalt hinnati, siis ei olnud ometi härra Ipsberg'il õigus kõnetooli tulla ja Riigikogu liigetele öelda, et kui need asjad odawalt olidki hinnatud, miks teie ei tulnud ise ostma, miks teie lasksite ainult „Atlanta“ meest pakkuma tulla. Kuulge, härra teedeminister Ipsberg'il, niisugusel soliid mehel, peaks ometi selge olema, et Riigikogu liikmed ei ole ärimehed, ei ole ka mõned töösturid. Inimesele, kellel näituseks tarwis on sullepead osta, on mõtet ratsahobust pakkuda. Ma pean ütleva, härra teedeminister Ipsberg, kui Teie oleksite mulle kinkida tahtnud mõne suure masina „Atlanta'st“, mul ei oleks wõimalust olnud seda koju wedada, ja mina oleks tänanud Teid lahkuse eest.

Teie teate, et iga asi, iga warandus, mis müüdaw on, kohase ostja peab leidma. Teie mäletate Peetri ausammast; see lõhuti maha; seal olid suured kiwimürakad, odawad kiwimürakad, aga ei läinud ometi härra Ipsberg neid sealt ära wedama, ehk küll soodsatel tingimistel saada oli; aga kunstnik Koort läks ja ostis need kiwid ära, sest temale oli neid asju tarwis, aga härra teedeministril polnud neid mitte tarwis. Sellepärast on ikkawatuke imelik sarnaste seletustega Riigikogu kõnetoolis esineda, ja ma pean tõesti ütleva, puhta tunde järele ütleva, et kaitsekõne, mida härra Ipsberg esimesel koosolekul pidas, oli õnnetu enesekaitse kõne, kuid see kaitsekõne, mida härra Ipsberg nüüd pidas, oli lihtsalt blamaash.

Oma kõnet lõpetades arwan mina nimelt et Riigikogu härra Ipsberg'ile wastu läheb ja sõandab seisukohta wõtta. Ma wõrdlesin minewal korral selle asja käiku ühe wanast ajast pärit olewa asjaga, nimelt härra Kiisel'i asjaga. Kui ma selle wõrdluse juurde ka täna püsima jään, siis tuleb siia juurde lisada, et see on kiselil aad parandatud trükis ja iluköites. Ma ar-

wan, et Riigikogu ei taha mitte oma prestiishi langeda lasta, nagu see Kiisel'i asja puhul sündis, ja et täna Riigikogu, ära kuulates läbirääkimisi ja teadaandmisi, härra minister Ipsberg'i lahkumise soowiawaldamise wastu wõtab ja temale annab soowitud passi, millega ta sõita wõib „Aserisse“, kus tema õige koht ongi.

L. Raudkepp (kristl.): Ma tahtsin sõna wõtta selle ettepaneku kohta, mida ma ette kandsin ja õiendada, et ma selle ettepaneku isiklikult tegin, arwesse wõttes endisi juhtumisi, kus Riigikogu oma esimehele ülesandeks on teinud uue ministri kutsumise. Seal, endistes protokollides, on see wormel olemas, sellepärast tegin mina selle ettepaneku ja panin selle ette omal nimel ja mitte demokraatliku liidu nimel.

Juhataja K. Wirma: Enne, kui sõna edasi anda, teatatakse Riigikogu juhatusel poolt, et rkl. Juhkam'i poolt on järgmine kirjalik ettepanek tehtud: „Riigikogu, ära kuulates teedeminister K. Ipsberg'i lahkumise palwet, otsustab teda wabastada 14. nowembrist s. a. ja teeb Riigikogu esimehele ülesandeks esineda ettepanekuga uue teedeministri ametis-
kutsumise asjus.“

A. Janson (wäljasp. rhm.): (W a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t: K a t s u g e A s t ü l e l ü ü a.) Uuema aja tehnika murrab pead selle kallal, kuidas töowiljakust tõsta, leitakse wajalikuks igat tööd teha wõimalikult kiirelt minimaalse jõukulutusega. Kahjuks härra Ipsberg, ehk ta küll inseneer on, ei ole sellest põhimõttest kinni pidanud enese kaitsmisel. Tema on ära raisanud hulk aega, — nimelt kaks Riigikogu koosolekut, — hulk jõudu, kuid see jõud on sihitud koguni teisale, mitte aga sinna, kuhu see jõuraiskamine pidi sihitud olema. Eelmisel Riigikogu koosolekul ma andsin juba wäiksel wiisil mõned näpunäited härra Ipsberg'ile, kuidas wiisi tema oleks pidanud end kaitsma. (A. R e i (s d.): Ü h i n e w ä e r i n d.) Wõib olla, härra Ipsberg wõtab ehk weel lõpusõna enesekaitseks, siis ma lubaksin enesele korrata mõned mõtted. Mina minewal korral juba näitasin, et Eesti wabariigi rajamisel seati riiklikuks päwaloosungiks: waranduse kogumine, eriti erakapitaali kogumine, kuna riikliku kapitaali kogumine — härra Tõnisson teab seda wäga hästi omal nahal — mõisteti

üldiselt hukka. Läheme nüüd selle kuri-kuulsa „Aseri“ tsemenditehase tegewuse juurde. Mis meie näeme? Meie näeme, et üks protsent põhikapitaalset annab õiguse waranduse waldamiseks, mis Eesti markades teeb wälja ligi miljardi, — eraisikutele, kellele walitsusewõimud annud tarwitada riigi päralt olewad aktsiad. Edasi sama walitsuse wõimu kaasabil saadakse kätte, et 5,8% osakapitaalset, nagu need andmed „Waba Maa's“ täpselt ette toodud on, annab õiguse 1% kapitaalset omanikkudele saada juba 81% diwidendi omanikkuks. Nii siis näeme, et ilma mingi imetegudeta lihtsalt käte osawuse tõttu asi edeneb õige kiirelt. Isamaalikkude kapitaalset üksikute isikute eraomanduse näol soetatakse õige kiires tempos. Mis osa mängib selles isamaalikus teos härra Ipsberg? Samas „Waba Maa“ numbris leiame, et härra Ipsberg ei ole teps seda erakapitaalset kogumist riikliku wõimu abil mitte takistanud, waid ümberpöörnud, on kõik need peakoosolekute otsused, ka selle üheprotsendilise peakoosoleku otsuse, kõige kiiremas korras kinnitanud. Milles on siis härra Ipsberg süüdi? Siin härra Weberman tõi ette, et ta olla „Aseri“ direktor olnud. Noh, ma härrad, ka karujahil, mida loomad pidasid, anti isegi jänesele tükikene karukõrwa. Härra Ipsberg on aga põline minister ja, nagu härra Weberman tähendas, riigimees, seega põline riigimees. Riigimees peab aga olema poliitikamees ja olla poliitikamees tähendab, „Päewalehe“ seletuse järele, olla ühes sellega ka ärimees. Nii siis härra Ipsberg on wana ärimees ning oleks ülekohtus nõuda olnud, et härra Ipsberg'ile tema riiklikkude teenete eest ei antaks tükikest karukõrwa. (O. G u s t a w s o n (is): T e r w e k i n t s a n t i k o h e.) No, ma arwan, et ka see ei olnud ülekohtus, sest teised said ka. Härra Ipsberg oleks pidanud nüüd küsimuse risti seadma, nagu mina minewal korral seadsin: et mu härrad, mis teil siis katki on, et Toompeal kriisi lõhna tunda? Harilikult on nii, et kui Toompeal kriisiga lõhnab, siis tähendab see seda, et ka ärimeeste ninad on pööratud Toompea poole, sest, et sealt Toompealt tundub õige magusat riigipiruka lõhna. Ja kui ka praegu kriisi tehakse, siis loomulikult on ka nüüd ninad pööratud riikliku piruka poole, ning embkumb: kas ühed soowiwad saada teiste asemele, kes senni pukil on olnud, arwa-

tes, et need ju küllalt on saanud. — Tehke maad teistele! Walimiseelsel kihutustööl tõendasite teie kõik awalikult, et teid ajab taga saagihimu, himu walitsuse kohtade peale, kui sarnaste kohtade peale, mis wõimaldawad rohkete saaki. See on üks wõimalus. Teine kriisitamise põhjus wõib olla arwamine, et härra Ipsberg on rohkem wõtnud, kui temal õigus wõtta oli, et härra Ipsberg, nagu Googol'i „Rewiden-dis“ öeldakse: „Ne po tshinu beret“. Kõigi süüdistuste peale, selle asemele, et rääkida sellest, kas õigus on uusi asjalolusid ette tuua arupärimiste puhul wõimete, — kõik see on kõrwaline asi, — härra Ipsberg oleks pidanud kõnetoolilt ütlemata otsekohe: „Kui teie siin lärmitsete ja hirwitate, siis teie hirwitate kõigepealt iseenda üle! Walitsewad kihid harilikult loowad walitsuse enese näo ja sarnaduse järele ja kui walitsuse nägu halb on, siis tähendab see seda, et teie eneste nägu selle juures wäga halb on.“ Härra Ipsberg oleks pidanud ütlemata: „Elame ühiskonnas, kus päewaülesandeks on teha head äri, ja kui mina head äri teen, siis wõin uhkustada sellega, et head äri teen. Teie aga olete minu, Ipsberg'i, kui wana ärimehe kõrwal ikkagi natuke noored ja minu jälgedes weel täielikult ei suuda käia, ehk küll teie kõigi ninad on pööratud riikliku piruka poole, ja kui teie minu asemele tulete, siis ajate teie ikkagi samasugust isiklikku taskuäri. Kui teie nüüd umbusaldust awaldate kellegile, siis awaldate teie seda kõigepealt iseendale!“ Õige mitmel puhul on nii härra Laidoner, kui ka härra Soots esinenud sarnase austamiswäärilise otsekoheusega. Härra Ipsberg'il aga puudub julgus, puudub mehisus, ja temal, kui ärimehel, kui riigimehel, kui poliitikamehel on see täiesti andeksandmata.

Siis tahtsin ma ütelda weel paar sõna selle Riigikogu prestiishij kohta, mille langemise üle härra Weberman pisaraid waldas. Jah, härra Weberman, on tõsi, Teie katsute Riigikogu prestiishi igatepidi kõrgel hoida. Teie olete esitatud Riigikogu juhatuses. (E. Weberman (rhws. w.): Meie rühm ei ole esitatud! J. Soots (põl.): Oh, oh, kas Teie siis demokraatlikus liidus ei ole?) Teie esitajad istuwad Riigikogu juhatuses. ja et Riigikogu prestiishi wõimalikult kõrgel hoida katsute Teie wõimalikult meie arupärimistele, mis paljastawad teie korra õiget nägu, mis neid wiigilehti maha kisu-

wad, — mitte käiku anda. Kuigi nad juhatuses läbi tulewad, — Riigikogus hääletate teie meie arupärimiste wastuwõtmiste vastu, jällegi heas lootuses hoida Riigikogu prestiihi kõrgel. Kuigi siiski mõned arupärimised vastu wõetakse, kui nende peale wastatakse, siis ei ole teil niipalju julgust, et walitsuse seletused rahuldawateks wõi mitterahuldawateks tunnistada, waid teie hääletate lihtlemineku-wormeli poolt — jällegi, et Riigikogu prestiihi kõrgel hoida. Kuid vastu teie eneste tahtmist, oma tegewusega saate teie igal sammul kätte otse wastupidiseid tagajärgi: prestiih langeb. Mis aitawad teie katsed seda prestiihi kõrgel hoida, kui tuleb härra Riigiwanem, ning seletab, et walitsuse deklaratsioon, „see on paberilipakas selleks, et massid rahustada. See millekski ei kohusta.“ Kuid kõik need winda-wända käimised, kõrwaliste teede otsimine, need ei aita seda, mis langenud, langemise eest hoida. Igatahes oleks palju ausam olnud, kui teie, need prestiihi eest hoolitsejad, oleksite sama otsekohe wälja astunud, nagu tegi seda härra Soots täna, kui ta ütles, et oleme siin ainult selleks, et omakasu taga ajada. (J. Soots (põl.): Mina seda öelnud ei ole!) Waadake, härra Soots, tänased stenogrammid läbi, see oli wist härra Weberman'i kõne ajal. Teie olete siin selleks, et omakasu taga ajada... (J. Soots (põl.): Seda mina öelnud ei ole. Siin Teie luskate!) Kui Riigikogu prestiihi kukutamine oleks ainult teie teha olnud, oleks ta ammu lõpulikult langenud, ka nende silmis, kellel praegu wähegi usku ta sisse on, kuid teie tund ei ole weel mitte tulnud! Nii wäga kui teie ka seda kõrget kogu wihkate, teie näete siiski, et omal jõul ilma kõrge koguta teie weel ei suuda walitseda. Ja teie sõbrad Lääne poolt, — nende tulemine wiibib. (J. Soots (põl.): Ja teie sõbrad Ida poolt?) Teie rääkige siis meie sõbradest, kui Teie kord kõneleda on. Kuid ajaloo arenemisele tõkkeid teha, ega ajaloo käiku tagurpidi pöörda ei suuda teie mitte. Parlamendi prestiih langeb ja langeb paratamatult. Just parlamendi kõige kirgulisemad kaitsjad annawad sellele prestiihile igal sammul ikka hoop hoobi järele. Ta peab langema kui hoopisid tagant järele antakse. Sama asjatuks jääwad ka teie kõiksugu Mussoliniide katsed wana ihaldatud ainuwalitsuslikku korda tagasi tuua.

(Juhataja kõlistab.) Ma ütlen, ajaloo käik teeb oma töö. Tarbekorral murrab kondid neile, kes tema käiku katsumwad takistada! (J. Soots (põl.): Keda Teie ähwardate?)

Juhataja **K. Wirma**: Ma palun rahu! Sõna on rkl. Temant'il. (L. Johanson (sd.): Raske südamega, aga kaitseb siiski!)

J. Temant (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Pärast mind wõite rääkida. (M. Martna (sd.): Teie wõite kaua elada weel.) Nojah, nende surmaks. Mida meil siin räägiwad Reesen'id, Janson'id ja Piiskar'id, see on meile ükspuhas. (J. Piiskar (is.): Kama!) Need woolud, millede esitajad need härrad on, ei kannu Eestit. Nad ei ole ka Eestit sünnitanud. Nende osa selle juures oli puhas eitaw. (Wahelhüüe paremalt poolt: Oigel!) Meil ei ole aga mitte ükspuhas, missugused waated meie tegewuse kohta sealtpoolt, (näitab sotsiaaldemokraatide poole.) kuuldawale tulewad ja sellest seisukohast wälja minnes oli huwitawkuuda, mida rääkis siin lugupeetud rkl. härra Ast. Ma pean aga ütleva, et tema kõnes olid wastolud. Ta tegi etteheiteid Riigikogu paremale poolele. Ta ütles, meie takistada tööd, meie wiibida liig kaua härra Ipsberg'i küsimuse juures, meie minna selle peale wälja, et arupärimisi kitsendada. Teiselt poolt aga tähendas ta, et kas siis Riigikogu olla mõni kohus, tribunaal. Selles ilmutas ennast muidugi minewiku wastukõla. (O. Gustawson (is.): Ka Teie, härra, käisite seal.) Jah, ma käisin seal ja olen uhke selle peale, ma ei karda seda, ei punasta selle juures. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Kuidas seal kohut mõisteti?) Ma saan sellest aru, et kui ei meeldi keegi minister, siis tehakse temale ettepanek ja tema läheb ära. Mis siin aga tehti? Siin tuldi teatawate süüdistustega wälja ja tahetakse sundida neid inimesi, kelle nimi, au ja teod puudutatud on, et nad siis waikima peawad. Ma ei tea, kas sarnasel korral rääkida saab? Wõib olla, et tuleb kord aeg, kus teil ka wõimalus on ministri kohal olla ja kui teiega siis nii ümber käiakse, mis ütlete teie siis. Kui teil mingisuguseid kindlaid andmeid on, tooge nad ette, meie ei karda neid. Eksitusi tehakse, neid saab ikka tehtud, ja kui

wõim on olemas, ka wõimu esitajad eksivad. See on arusaadaw iseäranis praegusel raskel ajal, kus meil igakord ei ole wõimalik asjade otsustamise juures positiivse seadusega tegemist teha, ehk see küll tegelikult meie tegewust juhtima peaks. Praegusel juhtumisel seisab küsimus mitte selles, et härra Ipsberg oma tegewuse juures teatawa seadusega wastolusse on sattunud, waid selles, mis ta täitis, kui ta asju otsustas. Ma küsin lugupeetud härra Weberman, Teilt, milles seisab nüüd see must külg härra Ipsberg'i tegewuses, mis sunnib Teid nii ägedalt siin Riigikogus wälja astuma, mitte üksi isiklikult härra Ipsberg'i vastu, waid ühes süüdistades ka Riigikogu paremat poolt, seda woolu, kelle esitaja härra Ipsberg on. Ma saan aru, härra Weberman, et on olemas ägeda iseloomuga isikuid ja Teie kuulute ka nende hulka. Kui meie aga Riigikogu kõnetoolile tuleme, siis arwan ma, et meie peame siiski oma ägeduse üle walitsema. Meie peame mitte sellest rääkima, mida meie isiklikult ette kujutame, sest meie wõime siis kaugelt eksida, ja ka Teie, härra Weberman, eksite siin, sest, et Teie isiklikku arwamist awaldate. Meelde tuletades seda, mis Teie siis rääkisite, härra Weberman, neid fakte, neid sündmusi, mis teie härra Ipsberg'ile süüks panete, wõin öelda, et Teie ise tunnistate seda õigeks, et oli müük, oli awalik müük ja see müügi aeg oli awaldatud kõigis Eesti lehtedes. Ka teie, härra Weberman, wõisite sinna minna ja osta ja teie ei mõtle, et ka teistel oli wõimalik sinna awaliku müügi peale minna. Meie kuulsime siin, et selle müügi peal jäi teataw warandus müümata. Teie ütlete: härra Ipsberg, sina oled minister, sina mõjusid, sinu nimi mõjus kaudselt. Sinu seisukoht mõjus selle peale, et „Atlanta“ tuli ja sai wõimaluse osta. Teie unustasite aga seda ära, et see warandus, millest teie rääkisite, jäi esimesel korral just müümata. See oli see warandus, mis sai sunduslikult ära hinnatud ja mida nii kõrgelt hinnati, et seda keegi ei saanud osta. 22-hest asjast said teisel müügil ainult 7 asja ära müüdüd, kuna 15 müümata jäid. Nende 15-ne asja hulgas on just see warandus, mida keegi ei ostnud, muuseas ka „Atlanta“, kelle juures teie peatama jäite. Kui see nüüd nii on, et teataw warandus sai ametlikult enne müüki ära hinnatud ja see hind nii kõrge oli, et „Atlanta“ osta ei wõinud, siis on ometi selge, et „Atlanta“

ega härra Ipsberg sellest hindamisest osa ei wõtnud. Teie jätate ka seda tähele panemata, et selle müügi juures riigikontrolli esitaja oli ja et müümine sündis awalikult. Kui see kõik nüüd nii oli, milles seisab siis härra Ipsberg'i süü sisu, mida tuleb siin siis hukka mõista. Räägitakse siin ühest resolutsioonist, öeldakse, miks ei loetud see resolutsioon siin möödaläinud koosolekul ette. Mina pean aga ütleva, mina ei leia selle juures mingi sarnast, mille põhjal mina wõiksin ütelda, et sina, Ipsberg, oled midagi teinud, mida wõidakse ette heita. Lugupeetud Riigikogu liikmed. Kuigi mõni minister on ühtlasi mõne äriasutuse liige, ega see weel ei tõenda, et tema oma seisukohta, kui minister, on kurjasti tarwitanud. Mina saan aru, kui sealt pahemalt poolt karjutakse, aga Teie, härra Weberman, kui teatawate aadete kandja, Teile see ei lähe, Teie teed on teised. Ja kui see nii on, siis on see ka Teil selge, et meie ministrid ei luba endid igapäew mudaga pilduda. Pealegi on meil Eestis sarnaseid isikuid, kes ministri kohal olla wõiksid ja selleks kohased on, liiga wähe. Siin tuldi täna sellega wälja, et tänane küsimus põhjeneda „riigipirukas“, nagu seda härra Reesen ja härra Jansen tõendasid. Minu arwates on see „piruka“ küsimus neile äärmisel pahemal pool eriti tähtis, kuna meie seisukohalt lugu, austatud Riigikogu liikmed, sootu teine on. Meie juures on neid inimesi nii wähe, kes wõiwad oma aega, oma jõudu, oma wõimeid selleks tarwitada, et teatuid riiklikka kohustusi oma peale wõtta, ja kui teie neid üksikuid, kes sarnaseid kohustusi oma peale on wõtnud, niiwiisi takistate neid kohustusi täitmast, nagu meie täna siin näeme, siis ma pean ütleva, et keegi, kes iseennast austab, seda suurt au, mida Riigikogu temale pakub, vastu ei wõta. Ma arwan aga, et praeguse küsimuse peale enamus teisiti waatab, mitte nii, nagu need, kes ühe silmaga üle Narwa waatawad ja arwawad, et mida rohkem tema segadust meile saab sünnitada seda parem on.

Juhataja K. Wirma: Palun mitte kohtade pealt kõneleda, sest juhatajale wõidakse etteheiteid teha, et ta kõnet tähele ei pane.

J. Temant (põl.): (L. Johanson (sd.): Nemad teewad ühist wäerinda kommunistidega.) Teie,

härja Johanson, olete neile kaunis lähedal. (J. Reesen (wäljasp. rhm.): Noh, Saaremaa prokurööriga ei saa ühistwäerinda teha.) Mina Teiega küll ei mängiks! Härja Ipsberg on oma lahkumispalwe ära annud. Härja Ast aga küsib, miks härja Ipsberg istub weel täna ministritoolil. Härja Ast unustab aga ise ära, et senni, kui Riigikogu teda wabastanud ei ole oma kohustest, ei wõi ta sealt lahkuda. Härja Ast arwab, et inimene, kellele Riigikogu ühe ülesande ja kohustusi peale on pannud, wõib iga silmapilk neist kohustustest ennast wabastada. Waadake, sarnasesse seisukorda oleme meie juba jõudnud, kus isegi sarnaseid mõtteid awaldatakse, et aga süüdistada. Täna arupärimise alus ja põhjendus seisab selles, miks härja Ipsberg weel täna ministripingil istub. (J. Reesen (wäljasp. rhm.): ...) Kui Teie, härja Reesen, midagi rääkida tahate, tulge siia omal ajal.

Juhataja K. Wirma: Riigikogu liige Reesen, ma palun koha pealt mitte kõneleda.

J. Temant (põl.): Härja Ast pani seda pahaks, et on küsimus üles tõstetud, kas arupärimiste juures ei peaks teatawal wiisil tagatis olema, et need, kelle wastu arupärimine sihitud, ennast kaitsta saaks ja näeb selles Riigikogu õiguste kitsendamist, wälja minnes sellest, et kuidas wõite Teie meie suud kinni panna. Aga lugupeetud Riigikogu liige, härja Ast unustab seda ära, et minister wõib ennast kaitsta ainult siis, kui ta teab, milles teda süüdistatakse. Kui sellele seisukohale asuda, et lubada kõik, ja mitte midagi kitsendada, kui täna wõib ühte arupärimist awaldata, sellepeale wastust nõuda ja selle arupärimise puhul jumal teab, mis kõik ette tuua, milles seisab siis see tagatis, et wõimalik oleks selle arupärimise peale wastata. Wõib ju kõik ette tuua ühe arupärimise puhul, teie teate, et meie aeg on wäga närwiline, meil räägitakse jumal teab, mida kõik, aga kui meie ligemalt seda järele waatame, mis õige, selgest, millest räägitud, siis lõppude lõpuks ei jää mitte midagi järele. Ei ole meil Eestis enne sarnast ajajärku olnud, kus ajakirjanikud oma kirjutuste eest nii palju kohtutes karistada oleks saanud, kui nüüd. See näitab aga seda, et meie elame ühes ajajärgus, kus kirjutatakse

kõik, ilma, et wõetakse waewaks järele waadata, kas sellel, millest kirjutatakse, tõesti alust on. Kui nüüd sellele seisukohale asuda, nagu härja Ast on asunud, et kõik on lubatud, mingisugust kitsendust ei ole, siis saame sarnase seisukorra, et meie wõime kõik kirjutada, meie wõime nende inimeste kohta, kes ministrikohal on, kõiki ette tuua, ilma, et seda põhjendada pruugiks, siis wõib arupärimise korral hoopis teisest wallast, teiselt alalt asju ette tuua, kui arupärimises eneses jutt. Kui meil arupärimine on, siis tormatakse kõrwalt igasuguste süüdistustega kallale, iseäranis selle woolu poolt, kelle esitajad selleks ainult siin istuwad, et iga silmapilku selleks tarwitada, et meie riigiwõimu esitajaid wõimalikult eitawast seisukohast wälja paista lasta. Ei kellegil ole enam kindlustatud tema isiklik au! Ja waewalt leidub sarnastel tingimistel inimest, kellele see siis lõbu teeb, mingisugusel wastutusrikkal kohal olla. See teeb walitsemise üldse wõimatuks. Kui teie aga asja sisse tungite ja järele mõtlete, mis siin kõik ei ole räägitud, kui teie koju lähete ja seal külmawereliselt järele mõtlete, siis tulete otsusele, et peate meiega päri olema, et nõndawiisi, nagu siamaani, kus üks pool Riigikogust nõnda elab ja töötab, kuidas seda meie arwates ei tohiks olla, see edasi minna ei wõi. Ja meie süü seisab selles, et meie seda sündida oleme lasknud ja ei ole selleks seaduslikka takistusi teinud. Ja kui meie nüüd takistusi kasutame, siis ma usun, et ka lugupeetud rkl. härja Ast meiega ühel meel on, ja leiab, et need takistused, mida teha tarwis, on wälja kutsutud tingimistest, milledes meil siin, kõrges kogus, tuleb töötada. Meie asi on elu korraldada, seadusi anda, aga teie näete, kui teie meie minewikku waatate, et meie terwe töö selles seisab, et üks jagu Riigikogust, see, mis seal tagaotsas istub, püüab tööd takistada, oma eitawa arwustusega meie riigiwõimu kõrgemate kandjate wastu ja sunnib meid selleks siin ülesse astuma, et walitsust kaitsta, millega meie kallist aega ilmaasjata ära wiidab. Mina isiklikult arwan, et meie nende takistuste juurde omalajal tagasi tuleme. Mina tahtsin ainult tähelepanu juhtida selle peale, et ekslik on härja Ast'i arwamine, sest siin ei ole mingisugust kallalekargamist Riigikogu õigustele. Kui siin küsimus on üles tõstetud, siis ainult selleks, et arupärimiste juures teatawad

piirid peawad olema, milledes arupärimisi arutatakse, millede eesmärk ainult selles seisab, et võimalikuks teha meie seadusandlikku tööd Riigikogus, ja, et meie walitsus wõiks seda rahulikult teha, mida meie temale teha oleme annud.

Juhataja K. Wirma: Esitatud on kaks ettepanekut. Esimene rkl. Raudkepp'i poolt, mis järgmiselt käib: „Wabariigi Walitsuse teadaannet teedeminister K. Ipsberg'i ametist lahkumise kohta ära kuulates, teeb Riigikogu ülesandeks Riigikogu esimehele esineda ettepanekuga uue teedeministri ametisse kutsumise asjus.“ Teine on rkl. Juhkam'i ettepanek: „Riigikogu, ära kuulates teedeminister K. Ipsberg'i lahkumise palwet, otsustab teda wabastada 14. nowembrist s. a. ja teeb Riigikogu esimehele ülesandeks esineda ettepanekuga uue teedeministri ametisse kutsumise asjus.“ Rkl. Raudkepp'i ettepanek langeb kokku rkl. Juhkam'i ettepaneku lõpuosaga. Rkl. Juhkam'i ettepanek sisaldab täiendawat otsust teedeministri ametist wabastamise kohta. Mina kawatzen rkl. Juhkam'i ettepanekut kahes osas hääletada. Esiteks panen hääletamisele selle osa, mis rkl. Raudkepp'i ettepanekuga ühine ja pärast selle osa, mis täiendawat ettepanekut sisaldab. Selle korra wastu ei waielda. Asun hääletamisele. Kes on selle poolt, et Riigikogu esimehele wastaw ülesanne tehakse uue teedeministri ametisse kutsumiseks. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud. Kes on selle poolt, et teedeminister K. Ipsberg ametist wabastatakse 14. nowembrist s. a. (Hääletatakse). Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud. Sellega on mõlemad osad wastu wõetud.

4. Linna- ja alewitänawate, jalgteede ja kõnniteede korrahoidmise naturaalkohustuste kaotamise seaduseelnõu — päewakorral.

anda omawalitsuse komisjoni.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. —

Seega on seaduseelnõu omawalitsuse komisjoni antud.

5. Wabaladude seaduse komisjoni aruandja

J. Kukk: Lugupeetud Riigikogu liikmed! 1921 a. wõttis I Riigikogu wastu seaduse, mille järele Baltiskisse wabasadam asutatakse. Wabasadama tegelikuks korraldamiseks on teatawad eeltööd ka juba ära tehtud, nii on wabasadama alla kuuluw piirkond kõrge planguga ümber piiratud, — kuid arwesse wõttes, et niihästi otsekohene läbikäimine meie idanaabriga kui ka transiit mitte pole sarnases kiiruses arenenud, kui seda esiootsa arwata wõis, on Wabariigi Walitsus Baltiski wabasadama tegeliku awamise ajutiselt edasi lükanud. Teiselt poolt nõuab aga meie geograafiline seisukoht ja arenew kaubanduslik läbikäimine kuigi piiratud mõõdul nende soodustuste maksmanemist wäliskaubanduses, mis wabasadamad annawad.

Sarnasteks piiratud wabasadamateks on käesolewas seaduseelnõus kawatsetud wabaladud.

Esimesed wabaladud asutati Prantsusmaal Colberti ajal, et tol ajal makswat kõwa protektsionismi osaltki pehmendada.

Hollandis olid wabaladud 13 aastasajal tuntud.

Wabaladude eesmärgiks on wäljamaa eksportööridele võimalust anda oma kaupa sisse tuua ja hoida ning tarbekorral ka tagasi wiia, ilma et neil tolli oleks maksta, muu, kui ainult maal äramüüdid kauba pealt.

Teiselt poolt annawad wabaladud võimaluse ka sisemaa impvortööridele kaupa sisse tuua ja seda hoida kunni ostjate leidmiseni, kaupa ka jaokaupa müügile lasta. Kuigi praeguste transpordi ja ühenduste abinõude juures wabaladudel wäliskaubanduseks enam seda tähtsust ei ole, mis nendel warem oli, omandawad nemad praeguses moodsas kaubanduses ikka enam ja enam tähtsust, kui transiidi ja krediidi ladud.

Käesolewas seaduses kawatsetud wabaladudel tuleb täita niihästi üht kui teist ülesannet ning olla ühtlasi ka tolliwabaladudeks kauba hoidmise, sorteerimise, ümberpakkimise ja muude kaubanduslikkude manipulatsioonide suhtes.

Kawatsetud eelnõu järele oleksid wabaladud niihästi riiklikud, omawalitsuslikud kui ka eraladud. Nende ladude operatsioonid käiksid üldiselt kaubandusseaduse määruste alla ja nemad oleksid niihästi kauba hoituladudeks, kui ka kauba krediidi ladudeks.

Seaduseelnõus, mis Wabariigi Walitsuse poolt Riigikogule ette pandi, ei ole rahaasjanduse komisjon suuri olulisi muudatusi teinud. Ta on seaduseelnõu üldjoontes heaks kiitnud ja esitab tema Riigikogule wastuwõtmiseks olles kindlas arwamises, et sellega meie kaubanduslikule läbikäimisele tarwilisi soodustusi ja hõlbustusi tehakse. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku seda seadust I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **K. Wirma:** (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel wastu wõetud.

6. Tuletõrje seadus — I lugemisel.

O m a w a l i t s u s e k o m m i s j o n i a r u a n d j a O. L i i g a n d: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tuletõrje asi, mille ülesandeks on waranduste kaitsemine tuleõnnetuste wastu, on senni ajani seadusandlikult korraldamata. Weneaegsetes seadustes käsitatakse seda küsimust ainult üksikutes puudulikkudes määrustes, mis mitmes kohas seaduste kogus laiali on. Et seda puudust parandada ja tuletõrje asjandusele üldse ja tuletõrje organisatsioonidele eriti wõimalust anda edaspidiseks wäljaarenemiseks, on Wabariigi Walitsus tuletõrje seaduse esitanud — esimest korda 20. septembril 1920 a. esimesele Riigikogule.

(Koosolekut hakkab juhutama esimees **J. Tõnisson.**)

See eelnõu tahtis olla ainult üldaluseks tuletõrje asjale, jättes üksikasjalised ja tehnilised korraldused siseministri käsutada instruksioonide teel. Sellega taheti tuletõrje asja wäljaarenemisele waba wõimalust jätta. See seaduseelnõu tahab muuseas seadusandliku aluse anda mõnedele nähtustele tulekustutamisel. Näituseks on seal ette nähtud sunduslik elanikkude kaasabi tuleõnnetuste puhul ja erawaranduse tarwitamine ilma omaniku nõusolekuta, sunduslik hobuste ja weoloomade andmine, korteri puutumatus kitesendamine, waranduste häwitamine jne.,

millest sennised seadused ei kõnele. Uude seadusse on üles wõetud ka määrused metsapõlemise kohta, mis tarwiline on ka sellepärast, et weneaegsed metsaseadused sellepolest muutust nõuawad, muuseas ka selle tõttu, et Wene seaduses asutus ei ole nimetatud, kes kinnitaks tasumäärasid tulekustutamisele kutsutud inimestele. Tähtis osa selles seaduses on ka see jagu, mis tuletõrjujate pensioni kindlaks määrab, kui teowõime kaotus, wõi wigastus on saadud tuletõrje kohuste täitmisel. Selle kohta on esinenud tuletõrje liit ettepanekuga. Wene ajal oli pensioni ja toetusraha andmine Wene poolametliku seltsi hooleks, kuid õigem oleks seda riigi kohuseks teha, sest tuletõrje on suurel määral just riigile tähtis ja abiandmine tuleõnnetuste läbi wigasaanud isikutele oleks suureks ergutuseks tuletõrjujatele tuletõrje töödest osa wõtmisel. Esimese Riigikogu juhatus saatis selle seaduseelnõu omawalitsuse ja üldkomisjoni. Esimese Riigikogu omawalitsuse komisjon waatas selle eelnõu läbi ja esitas selle õige rohkete parandustega 22. nowembril 1922 a. Riigikogu juhatusel üldkomisjoni edasi andmiseks. Enne aga, kui üldkomisjon eelnõu läbi waadata jõudis, pidi esimene Riigikogu oma tegewuse lõpetama, ja käesolewal aastal anti eelnõu teise Riigikogu juhatusel tagasi. Teise Riigikogu juhatusel otsusega saadeti eelnõu Wabariigi Walitsusele tagasi. Wabariigi Walitsuses waadati eelnõu uuesti läbi, nimelt sise- ja kohtuministeriumides ja esitati uuesti teisele Riigikogule 12. oktoobril s. a. 17. oktoobril s. a. anti see seaduseelnõu omawalitsuse komisjoni. Omawalitsuse komisjon on selle seaduseelnõu läbi waadanud ja on temas mõned parandused ja täiendused ette wõtnud. Need oleks peale redaktsiooniliste paranduste järgmised: nimelt § 9. on täiendatud selles mõttes, et wabatahtliku tuletõrje ühingute otsekohesed kulud tulekustutuse puhul tasutakse kohaliku omawalitsuse poolt tema eelarwe piires. Otsekohesed kulud — ainult tulekustutamise puhul. Wabariigi Walitsuse eelnõus oli ette nähtud, et igal juhtumisel niisugused kulud tulewad omawalitsuste kanda ja nad tuletõrje ühingule tasutakse. § 14 on wälja jäetud kui üleaarne, sellepärast, et sellesama küsimuse otsustab ära juba § 15. § 20-da teine lõige on parandatud selles mõttes, et hobusteomanikkudele, wälja arwatud riigi- ja omawalitsused, maksetakse

mitte ainult linna wõi maakonna omawalitsuse kassast, waid selle omawalitsuse kassast, kus tulekahju oli, kindlaksmääratud taksi järele. Kõik nõudmised omawalitsustele esitatakse ainult tuletõrje ühingute läbi ja nende kaudu. § 21-se algus on täiendatud, et tulekahju kustutamise wõi seismapanemise otstarbel on tuletõrje komando meeskonnal ainult oma ühise juhataja korraldusel ja osakonna juhataja juuresolekul õigus kõigisse ruumidesse ja majadesse, mida tuli ähwardab, ilma takistusega sisse minna ja tarwilisi korraldusi teha, wõimalikult arwesse wõttes waranduseomaniku näpunäiteid, kui see kohal. Peale selle on komisjon täiendanud seaduseelnõu kolme uue paragrahwiga, nimelt §§ 22, 23 ja 33. Nendest § 22 näeb ette seda, kes peab tulekustutajaid kohale kutsuma ja tulekustutamist juhutama kui kohapeal tuletõrje komando puudub, wõi kui tema weel kohale ei ole ilmunud. Niisugustel kordadel on juhamine pandud politsei ehk wallawalitsuse esitajate peale, selle järele, kumb neist enne kohale jõuab. § 23 näeb ette, kes peab hoolitsema waranduste kaitsmise eest, mis tulekahjust on päästetud. Nimelt on see pandud tuletõrje juhataja peale, kellel õigus on politsei abi tarwitada, kui selleks tarwidust on. § 33 näeb ette, et tuletõrjujad oma kohuste täitmisel wastutawad on riigiteenijatega ühesugustel alustel. Ühtlasi selle seaduse maksmapanemise-ga tuleksid ka tühistada kõik Wene ajast makswad seadused tulekustutamise alal, mis suuremalt osalt enam ajakohased ei ole. Omawalitsuse komisjoni nimel panen ette seda seadust esimesel lugemisel wastu wõtta.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Esitatud seaduses on üles loetud neli tuletõrje liiki. Kõigepealt riiklik, siis omawalitsuse ja wabatahtlik, ning lõpuks eraasutuste ja ettevõtete tuletõrjujad, kelle kohustused on ära määratud § 8-da järele. § 8 järele on abiandmine tulekahju korral kohalikus tulekahju piirkonnas aga tarwiduse korral ka väljaspool seda piirkonda — wabatahtlik tuletõrje. Nii on siis seaduses kindlaks määratud ainult wabatahtliku tuletõrje kohustused, kuna riikliku, omawalitsuse, eraasutuste ja ettevõtete tuletõrje ülesanded täiesti lahtiseks on jäetud. Kui Tallinnas näituseks tulekahju lahti puhkeb, siis peaksid peale wabatahtlikkude ühin-

gute kohustatud olema kustutamisest osa wõtma ka teised, nagu riiklikud ja üksikute ettevõtete ning asutuste komandod. Riiklik tuletõrje on ka kõlawama ja laiemal ulatusega nime saanud kui ta sisuliselt tööpoolest on. Ta ei olegi mingi riiklik tuletõrje, waid ainult riigiasutuste ja ettevõtete wastawad korraldused.

§ 4-as on öeldud, et omawalitsuste tuletõrje asutatakse tarwiduse järele ühe ehk mitme omawalitsuse piirkonna jaoks. Mis omawalitsuse tuletõrje on, see jäetakse lahtiseks. Edasi on öeldud, et alalise tuletõrje asutamine on mõnel juhtumisel linnale ja alewile sunduslik. Siin on jällegi ütlemata jäetud, mis see alaline tuletõrje on, kas see on sama kui omawalitsuse tuletõrje wõi midagi muud. § 5-da järele on kindlaks määratud kõige wäiksem protsent, mis omawalitsuste kulddest tuletõrje ülewaldamiseks peab minema. Missugused omawalitsuste üksused neid kulusid kandma peawad, on lahtiseks jäetud. § 9-da järele tasutakse wabatahtliku tuletõrje kulud kohaliku omawalitsuse poolt tema eelarwe piirides. Mis sõnade all „eelarwe piirides“ on mõeldud, jääb selgusetaks. Siin on tarwiline wastaw tabel. § 30 järele on riikliku ja omawalitsuse tuletõrje palgalised teenijad pensioniõiguslikud. Ära tähendamata on jäetud see kord, kuidas neile abi ja toetust antakse haiguse ja wigastuse korral, mis ainult ajutist töowõimetust toowad ja selle pärast pensioni-seaduse alla ei kuulu. Juba § 4 kõneleb sellest, et tuletõrje ülewaldamise kulud kaetakse wastawa omawalitsuse eelarwete järele, missugune see wastaw omawalitsus aga on, see on jäetud selgusetaks. § 5 järele wõetakse protsendiline summa nii walla, kui ka maakonna eelarwesse ülesse.

Arwan, et need küsimused nõuawad palju täpsemat äramärkimist kui tahtakse, et pärast raskusi ei tuleks. I Riigikogus jäi selle seaduseelnõu arutamine üldkomisjonis pooleli. Et selles seaduses on tähtsaid küsimusi puudutatud, siis on soovitatav, kui elnõu ka üldkomisjon läbi waataks. Sellepärast teen mina ettepaneku, seda seaduseelnõu anda üldkomisjonile.

K. Wirma (sd.): Rkl. Johanson on ettepaneku teinud seda seaduseelnõu komisjoni anda. Mina toetan seda ettepanekut, aga ma tahaksin mõned asjad siin ette tuua, mida wähest komisjon wõiks

oma töö juures silmas pidada, kui tema selle seaduseelnõu parandamise juurde asub. Rkl. Johanson juba rääkis § 5 tähendatud kulude katmiseks protsendiliste summade üleswõtmisest walla ja maakonna eelarwesse, kuid kui wõetakse üks summa ülesse, siis peab olema ka lähemalt ära tähendatud, mis otstarbeks.

Siin on öeldud, kulude katmiseks, kuid mis tähendab kulude katmiseks? Kui wõtta walla eelarwest $\frac{1}{4}\%$ nagu siin on tähendatud, kulude katmiseks, siis selle summaga ei ole ühe aasta jooksul wõimalik midagi peale hakata ja siis peaks ehk seaduses wahest ka see kord ära tähendatud olema, kuidas siis tuleb nende summadega talitada. Kas seda summat peab tingimata kellegile üle antama, kui ja, siis tuleb waadata kas niisugust asutust on ka wastawas omawalitsuse piirkonnas. Kuidas sel puhul talitada seda ei ole seaduses mitte selgesti näha.

Teiseks tahaksin ma tähelepanu juhtida seaduseelnõus tarwitatawa „omawalitsuse“ nimetuse peale. § 7-as ja § 19-as räägitakse omawalitsustest, ja öeldakse, et peab olema kohaliku omawalitsuse nõusolek jne., kuid mis selle kohaliku omawalitsuse all tuleb mõista, selleks ei ole mitte selgust. Teatawasti on kohalikul omawalitsusel mitmed orgaanid, nõukogud ehk wolikogud ja nende kõrwal walitsused, ning sellepärast peaks kindlasti seaduses ära näidatud olema, kellest siin siis jutt on ja ei peaks mitte nii moodi tehtama, et seaduses see küsimus lahtiseks jääb. Ka on kahtlust ärataw § 7-as tähendatud normaal põhikirja asi. Peaks täpsemalt ära olema öeldud, mida see normaal põhikiri peab sisaldama. Põhikirja kinnitamise kord on küll siin öeldud, aga wahest peaks täpsemalt ära tähendama, mida põhikiri peab sisaldama. § 10. on küll kõneldud wahekorra tuletõrje ühingute ja omawalitsuste wahel ja on öeldud, et ühingu põhikirjas peab ära tähendatud olema, et omawalitsuse poolt määratakse juhatase liikmeks üks esitaja ja kuidas ühingu warandustega siis juhtub. kui ühing laiali läheb. Aga selle küsimuse juures tõuseb küsimus, mis käesolew seadus ei ole ära määranud, mis aga tegelikus elus wäga tähtis wõib olla, nimelt on, näituseks, Tallinnas kujunenud elukutselised tulekaitse komandod ja kuidas wahekord elukutseliste ja wabatahtlikkude komandode wahel saab olema, sellest käesolew seadus mitte ei kõnele. Teisest

küljest on weel niisugune nähtus, et tuletõrjujate ühing on asutanud liidu, aga on ka nii kaugele jõutud, et liidust on ühingud lahkunud ja järjelikult on mingisugused hõõrumised olemas tegelikus elus, mis peaks seaduse kokkuseadmisel silmas peetama. Teatawasti on Tallinnas niisugune kord, et tuletõrje ühingud, eriti tuletõrje liit, on see kõige asja juhtija ja linna poolt ametissekutsutud elukutselised tuletõrjujad peaksid ennast siis painutama selle liidu korralduse alla. Praeguse wahekorra juures näib asi nõnda kujunewat, et kui kuskil tulekahju lahti läheb, siis elukutselised tuletõrjujad kohale sõidawad; aga kui tulekahju nii suureks läheb, et ka wabatahtlikud tuletõrjujad kohale sõidawad, siis tuleks elukutselisel juhatajal anda tulekustutamise juhatamine wabatahtliku tuletõrje peamehe kätte, kes tuleõnnetuse kohal wõtab terve tuletõrje korralduse oma peale. Niisugune asi wõib olla wäga otstarbekohane, kui wabatahtliku tuletõrje komando eesotsas seisawad hästi asjatundlikud isikud, kes seda asja on korraldanud kauemat aega jne., aga nende ühingute põhimäärustes on selgesti näha, et igakord ühingu peamees ei saa ega tarwitsegi tulla wälja, waid seal wõib tema asemel asemik olla. On see ette nähtud põhikirjas, siis on wõimalik eeldada niisugust korda, et elukutselisel tuletõrje komandol, kelle eesotsas peaks olema kogemustega ja asja mitmekülgselt tundmaõppinud isik, et see peab andma korralduse koguni niisuguse isiku kätte, kes etteotsa sattunud mingisuguse juhuse tõttu. Niisugune korraldus ei ole otstarbekohane. See oleks umbes samaugune kord, kui arsti käest, kes koha peal kedagi haiget on arstinud, wõtaksid haige arstimise üle mitte asjatundjad wõ need, kellel eriteadmist sellel alal ei ole, ja hakkaks siis ise arstima. Igalpool on eriteaduse hindamist silmas peetud ja ka siin peaks seda silmas pidama, et selles seaduses peaks kindlasti olema ära öeldud ja ette nähtud eriteadlase eesõigus.

Siis tahaksin ma aruandja käest küsida, missuguses seaduseelnõus on nüüd õige arw, kas selles, mis komisjoni poolt esitatud wõi walitsuse kawas. Nimelt komisjoni eelnõus § 18 kõneleb seda, et elanikka 20—50 aastani, wõib tuletõrje alal wälja kutsuda üldiseks tulekustutamise tarbeks; walitsuse poolt esitatud seaduseelnõus on aga 80 a. Missuguses

seaduseelnõus on see arw õige ja kas siin wahest trükiwiga ei ole? (Aruandja O. Liigand: Walitsuse eelnõus on eksitus.) Seda ei oleks pidanud komisjon oma seletuskirjas ütlemata jätma, muidu wõib niisugune asi segadust tuua. Nüüd on see asi selge.

Aga kui waatame neid paragrahwe, mida komisjon on uutena esitanud, siis on komisjon nende kohta küll suurepäralise seletuskirja esitanud. Komisjoni seletus käib järgmiselt: wiendaks on komisjon seaduseelnõu täiendanud kolme uue paragrahwiga. Wot, see on see terve seletus nende uute paragrahwide tarwiduse kohta. (Aruandja O. Liigand: Suusõnal on see ette toodud.) Waadake, suusõnal ettekandmine on üks wäga ilus asi, härra aruandja, aga kui waatate neid raskusi, mis seaduste tarwitamiste juures tekiwad, siis on see nõudmine wäga tähtis, et seaduste juures olgu motiivid. Motiivide kirjapanemine on wäga tarwilik ja neid ei tohiks komisjon nii lihtsalt ignoreerida. Wõtame näituseks selle ühe uue paragrahwi, mis komisjoni poolt on esitatud. See on § 33. Selles paragrahwis on öeldud, et tuletõrje kohuste täitmisel wastutawad tuletõrjujad riigiteenijatega ühistel alustel. Mis komisjon sellega on tahtnud öelda? Kas ta on tahtnud öelda, et kui juhtub tuletõrjujaks minema riigiteenija, et ta siis kuidagi moodi wastutab, aga kuidas ta wastutab, seda ei ole öeldud. (Aruandja O. Liigand: Nagu riigiteenija oma kohuste täitmisel.) Kus kohal on siin öeldud: „nagu riigiteenija oma kohuste täitmisel“, seda ei ole siin mitte öeldud. Komisjon ei ole ka waewaks wõtnud seda seletada. Niimoodi küll ei maksaks paragrahwi sisse wõtta, ilma et wastawaid motiive oleks ette kantud. Mina tarwitaksin siin praegu juhust kõigi komisjonide tähelpanu selle peale juhtida, et mitte ei tohiks uusi paragrahwe nii esitada, et öeldakse, et meie oleme esitanud ja mitte midagi muud. Siin peaks ikka katsuma seletuskirjas põhjendusi ette tuua, siis selgub ka, mida on tahtud öelda. Kui nii moodi puhtalt paragrahw tuleb, siis on wäga raske komisjoni tahtmist jälgida. Aruandja wõib suusõnaliselt ette kandes seletusi tuua ja siinjuures wahest eksida. Wõib olla, pannakse siin stenogrammides wastupidiselt kirja, mida aruandja tahtis ütelda. Sele-

tuskiri aga seatakse kokku enam läbi mõeldult ja seletuskiri peaks wõimalikult täielikum olema. Mina arwan, et komisjon kasutab ära need arwamised, mis siin on ette toodud ja igatahes toetan ettepanekut, et see seaduseelnõu saaks antud üldkomisjoni.

J. Kesküli (m. o.): Austatud Riigikogu liikmed! Tuletõrje seadus on juba terve aasta otsa Riigikogus wiibinud, algatus tehti temale tuletõrje seltside liidu poolt. Liidu juhatus töötas wälja seaduse ja saatis ta siseministeeriumi, kust ta parandustega Riigikogule esitati. Mina isiklikult ei taha praegu ettepanud seaduseelnõu siin kaitseda. Arwan, et seda saab nii kui nii aruandja tegema. Pean aga tähendama selle peale waatamata, et see seadus endas mitmesuguseid puudusi sisaldab, selle peale waatamata, et ta kolmes komisjonis on olnud: kaks korda omawalitsuse komisjonis ja üks kord üldkomisjonis, ei ole jõutud teda siamaani mitte palju paremaks teha. Mina isiklikult kahtlen selle juures kui peaks see seadus jälle antama üldkomisjoni — see tema wastuwõtmist pikendaks; üldkomisjoni andmine oleks asjata, ei looda, et seadus palju muutuna saaks. Mina arwan, et kõiki neid märkusi ja täiendusi, mis Riigikogu liigete härrade Wirma ja Johanson'i poolt tehtud, wõidakse II lugemisel juurde lisada. Mina isiklikult soowiks ka selles praeguses seaduses, arwesse wõttes eelmisi kõnesid, mõnede üksikasjade peale austatud Riigikogu liigete tähelpanu pöörduda. Näituseks: korra sama mõtet, mida härra Johanson ette kandis, nagu oleks riiklik tuletõrje üksnes riigiasutuste jaoks, mis samas seaduses parandada wõidakse. § 3. on ära tähendatud, et riiklik tuletõrje asutatakse tarwiduse järele riigiasutuste ja ettewõtete jaoks. Minu arusaamise järele ei tohiks asi nii kitsarinnaline olla, et riiklik tuletõrje, kui ta kusagil riikliku asutuse jaoks asutatud, ainult riiklikka asutusi kaitseks ja ei läheks eramajadesse tuld kustutama. Seadusest wõiks sõna „jaoks“ maha kustutada ja sõnaga „juures“ ära tähendada. Sellega oleks juba küllalt ära üteldud. Siis, niisama ka härra Johanson tähendas, pannakse teatud kohustused wabatahtlikkude tuletõrje ühingute peale, nagu see § 8. tähendatud on. Sellest pääseks ka sel kujul mööda, kui sõnade „ühingutele“ asemel wõetaks sõna „tule-

tõrjele". Siin on ära tähendatud: „abinõu andmine kohalise tulekahju piirkonnas aga tarwiduse korral ka väljaspool seda piirkonda“ oleks kõigile sunduslik. Mis puutub § 9-sse, siis on seal öeldud: Wabatahtliku tuletõrje ühingute otsekoheksed kulud tulekustutuse puhul — wee ja kustutusabinõude weo ning äratarwitatud kütte- ja määreainete peale — tasutakse kohaliku omawalitsuse poolt tema eelarwe piirides. Minu ettepanek oleks, et niisugused normid siit maha kustutatakse, see tähendab, kõik tulekustutuse juures tekkiwad otsekoheksed kulud ja kahjud tuleksid omawalitsuste poolt tasuda. § 10. räägitakse, et ühingute warandused tema tegewuse lõpetamise puhul üle lähewad samu ülesandeid täitwale ühingule wõi samaks otstarbeks kohalisele omawalitsusele. See ei oleks ka õiglane, selts on seltskonna poolt asutatud ja temal on oma warandused ja kui selts nüüd tegewust lõpetades terve oma waranduse üle on sunnitud andma, siis oleks tähtis, et just tulekustutamise abinõud seltsi lõpukorral samaks otstarbeks omawalitsusele üle antaks, kuna aga muu waranduse kohta peaks jätma seltsile endale otsustada, kellele tema neid soowib jätta.

§ 12 ütleb: Sennised wabatahtlikud tuletõrje ühingud, kes selle seaduse nõuetele ei wasta ja endid nende nõuetele wastawalt ümber ei moodusta 1 aasta jooksul selle seaduse wäljakuulutamise päewast arwates, lõpetawad tegewuse oma põhikirjas ettenähtud korras. Wastest oleks sellest küllalt, kui see seadus ütleks, et seesugused ühingud, kes ei painuta ennast seaduse alla, et nendel ühingtul ei ole õigust omawalitsuste asutustelt määratud abiraha saada. Kui nad aga ise omal kulul tahawad tegutseda, siis ei ole mingit põhjust nende tegewust lõpetada. § 24 näeb ette, et politseiülemal wõi tema asemikul wõi nende puudumisel tuletõrje juhatajal enesel on õigus suurema tulehädadohu korral teiste omawalitsuste piirkondades asuwaid tuletõrje komandosi appi kutsuda. See korraldus wõimaldab juhtumisi, et wõidakse käsk anda, et ühest omawalitsuse piirkonnast terve tuletõrje wälja wiidakse ja piirkond kaitseta jäetakse. Siin oleks waja juurde lisada „tarwilikul arwul“. Jagu meeskonnast peab paigale jäetama. § 27 tahab wabastada eeskätt wabatahtliku tuletõrje ühingu kantseleid maksudest. Seda on iseenesest wähe, — terve

tuletõrje asjaajamine tuleks kantselei ja tempelmarkide kuludest wabastada. Liikmekaadid näituseks käiwad margimaksu alla, ka sellest tuleks neid kui heategewaid ühinguid wabastada. Niisama räägitakse, et igasugu tuletõrje organisatsioonidele wäljamaalt tellitud autod ja teised tuletõrje abinõud on tollimaksust wabastatud. Sellel wabadusel, mis siin seaduses ette nähtud, peaks teatud tingimise juures wäikene kitsendus olema, see oleks soowitaw selles mõttes nagu härra Wirma tähendas. Siis poleks üleliigne § 27 juurde lisada, et ühingutele, kellel mõte wõi kawatus on sarnaseid abinõusid muretseda, need load saaks wälja antud arwesse wõttes tulekaitse ühingu wõi liidu arwamist. Teistmoodi ei saaks seda põhjendada, lihtsalt wõiks üks niisugune selts mingisuguseks kaupluse kohaks ümber muutuda, kellel õigus on wäljamaalt masinaid ja abinõusid osta ja selle juures isegi äri ajada. Need oleks need parandused, mis minu arwamise järele tuletõrje seaduses teha tuleks. Neid wõib teha teisel ja kolmandal lugemisel, ja mina isiklikult arwan, seda arwesse wõttes, et see seaduseelnõu juba üle aasta wiibinud, oleks parem, kui see seadus meil kohe maksma pannaks. Tulewikus wõidakse puudusi parandada. Ühte pean aga juurde tähendama, et meil praegu mingisugust seadust tuletõrje alal ei ole ja selle all kogu tuletõrje asi kannatab. Seda arwesse wõttes ühinen aruandjaga, et tuletõrje seadus esimesel lugemisel wastu saaks wõetud ja need parandused, mida mina siin ette kandsin, teisel lugemisel saawad esitatud. Toetan aruandja ettepanekut.

Juhataja **J. Tõnisson**: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja **O. Liigand**: Ma tähendasin juba oma ettekandes selle seaduse põhjendamiseks, et see seadus omal alal meil täiesti uus on, ja ühtlasi ütlesin, et temas ainult ka kõige üldisemad määrused ja juhtnõõrid on antud. Arusaadawalt wõib seda eelnõu weel paljugi parandada. Toodi ette, et ta on mitmes komisjonis olnud, nagu omawalitsuse komisjonis 2 korda ja üldkomisjonis. Ma lisan siia weel juurde, et see seaduseelnõu on peale selle ka weel walitsuses mitu korda olnud, ja nimelt sise- ning kohtuministeriumis, kus juristidest puudust ei olnud. Selle peale waatamata wõib

temas ikkagi weel leida puudusi. Mina arwan, et parem on, kui see seadus, mis tahab olla tuletõrje asjale aluseks, mitte puudulik ei saaks ja arwan, et halb ei oleks, kui teda weel kord saaks läbi waadatud ja parandatud ka üldkommisjonis. Selle tõttu ei saa härra Kesküll'i poolt tehtud ettepanekuga nõus olla, kes ette pani, et seda seadust I lugemisel wastu wõtta, waid arwesse wõttes teiste kõnelejate poolt tehtud ja osalt täitsa asjalikka märkusi, ühinen ettepanekuga seda seadust ka üldkommisjoni anda.

Juhataja **J. Tõnisson**: Aruandja on rkl. Johanson'i ettepanekuga ühinenud ja sellepärast panen selle, kui komisjoni aruandja ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) 29 häälega 22 hääle wastu on ettepanek seaduseelnõu üldkommisjoni anda wastu wõetud.

7. Ebaõigete kaubanimetuste keeluseadus — I lugemisel. Üldkommisjoni aruandja **A. Tamm**: Wäga austatud Riigikogu liikmed! See walitsuse poolt esitatud seaduseelnõu,

mis põhjalikult üldkommisjoni poolt ümber töötati, põhjeneb dokumentide peal, mida nimetakse Eesti-Prantsuse kaubalepinguks, on selle wiimase poolt tingitud ja wälja kutsutud, nii, et temal õige kitsas tähendus ja sisu on. 24. aprillil 1922 a. Madriidis oli konwerts, millel mitte kõik riigid ei olnud esitatud, nimelt puudusid Saksamaa ja Wenemaa. Seal töötati wälja määrused, mille ülesandeks pidi olema kaitsta kaupsid teatud isikute ja riikide huwides ja ära hoida wale näiteid kauba kohta. Eesti ja Prantsuse riikide wahel sõlmiti kaubaleping ja Prantsusmaa wõttis selle punkti ka sisse 29. juulil 1922 a. Riigikogus ratifitseeriti Eesti-Prantsuse kaubaleping, et aga meil sennj puudus wastaw seadus, Wene kaubandusseadus, mis meil maksew on; ei näe ette sarnast wõistlust, sellepärast oli waja uut seadust luua, arwesse wõttes, et see liig spetsiaal seadus on ja ka üleminew, sest on kawatus meie kaubandusseadust ümber luua. Arusaadaw, et siin wõeti arwesse nüüd need kõige tähtsamad asjad, et kaubalepingu läbi oma peale wõetud kohuseid täita. Pean juurde lisama, et ka Ungariga on sarnane leping sõlmitud ja kawatseti ka Eesti-Inglis kaubalepingusse samast punkti

mahutada. Prantsuse riik on ka Soomega sõlminud samase kaubalepingu, milles sarnased artiklid sees on. Meil on iseäranis tähtsad kaubalepingus §§ 13 ja 14. § 13 kaubalepingus näeb ette, et mõlemad kõrged lepinguosalised wõtawad oma peale kohustused, et loodus- ja tööstussaadusi igasuguse seaduswastase kaubanduse alal kaitsta, ära hoida wale näiteid. Aresti ja kõigi teiste abinõudega keelatud on iga saaduse sissewedu, ladushoidmine, niisama ka wäljatootamine ja müügile laskmine sisemaal, mis kannab wälispidise pakkimise peal nimesid, pealkirju ehk mingisuguseid tähendusi, mis annawad otsekohe ehk kaudselt wale näiteid, nende kaupade päritolu ehk iseläikkude omanduste kohta. § 14 määrab ära weel täpsemalt need kaubad, mis on ühendatud teatawa maakohaga, neid nimetakse regionaalsed kaubad. Näituseks shampanjier, mida walmistatakse Prantsusmaal ainult teatud maakohas, see on Shampanjieri maakonnas. Ehk näituseks konjak, Lõuna-Prantsusmaal on linn, nimega Konjak ja ainult seal tehakse konjakit teatud sorti wiinamarjadest. Nii, et siis tuleb § 14 tõttu ära keelata absoluutselt sarnased nimetused Eestis, nagu Eesti shampanjier, Eesti konjak jne. Meie wäga tuntud kaup oli Wenemaa konjak Schustowa. Wenemaa wõis seda ju tarwitada, sest tema ei olnud seotud Prantsusmaaga, kuna aga Eestil tuleb tingimata seisukohale asuda, et need nimetused tulewad ära keelata. (J. Piiskar (is.): Keeluseadusteisel kujul.) Versailles lepingu põhjal on Prantsusmaa seda läbi wiinud ka Saksamaal. Nii ei nimetata Saksamaal enam Saksamaa shampanjier, waid Saksamaa wahuwiin.

See seaduseelnõu, mis oli esitatud Wabariigi Walitsuse poolt, kandis pealkirja: „seadus kõlwatu wõistlemise wastu.“ Komisjon leidis, et see pealkiri on liiga lai, sest selle hulka käib ka keeluseadus selle kohta, et teise omandust, mis seisab kaubamärkides, teise firmat ei tohi mitte pruukida, kuna see seaduseelnõu, nagu ma juba nimetasin, need asjad kõrwale jätab. See on alles tulewiku kawatus, millega oodata tuleb, kummi meie kaubandusseaduse elluwõimiseni. Sellepärast üldkommisjon ei wõinud leppida sarnase laia pealkirjaga, waid muutis teda, nimetades teda ebaõigete kaubanimetuste keeluseaduseks. Kaubanimetuste alla wõttis ta kaubanimetuse, kauba-

märgi ja ka pealkirja, nii, et siis need kaubamärgid wõi nimetused, wõi pealkirjad mis wale näiteid annawad kauba päritolu kohta, ehk tema sordi kohta, need peawad keelatud olema selle seaduse järele. Et nüüd weel asjaolu selgitada, peab ütleva, et niihästi Prantsuse, kui ka Saksamaal on selles suhtes terve rida üksikuid seadusi loodud ja püütud, iseäranis Saksamaal, defineerida, mis kõlwatu wõistlus õieti on. See ei ole neil mitte korda läinud ja sellepärast olid nad sunnitud nii ütelda, näppude peal üles lugema üksikuid juhtumisi, millal see seadus peab maksma. Prantsusmaal on näituseks järgmised seadused selle kohta maksmas, millede pealkirjad näitawad nende sisu: kauba päritolemise, nimetuse, õiguse kaitseseadus, siis seadused awalikkude wäljapakumiste kohta, seadused müüdawa kauba kontrollasutuste ellukutumise kohta, seadused tööstus-kaubanduslikkude teenijate altkäe äraostmise wastu, seadused teistele ette wõtetele annetatud aurahade, diploomide, autasude jne. õiguste tarwitamise wastu. Teie näete, seal on ju ka kaunis laialiselt need seadused wälja töötatud, kuna nad meie seadusandluses puuduwad. Saksamaa, nagu ma ütlesin, tegi katset defineerida, mis see kõlwatu wõistlemine on, aga, et see temal korda ei läinud, siis luges ka ta üksikult kõik üles ja andis wälja üksikud wastawad seadused, näituseks, kõlwatu reklaami tegemine, kõlwatu eksiarwamisele wiimine, teiste kaubandus-tööstuslikkude ette wõtete äri-teenijate altkäe äraostmine, kõlwatu krediidi kahtlaseks tegemine, ette wõtte saladuse kurjasti tarwitamine jne. § 14 kaubalepingus määrab ära need regionaal kaubad, millede nimetamine meil Eestis täiesti keelatud. Missugused kaubad need siis õieti on? Kaubaleping näeb jällegi ette ära, et üks lepinguosaline peab teisele teada andma, missugused kaubad tema loeb regionaalseteks. Meil seaduseelnõus on ette nähtud, et seda kuulutab wälja kaubandus-tööstusminister. Üldkommissjon leidis, et parem oleks, kui seda teeks walitsus ning sellele wastawalt töötatakse ümber paragrahwid, et kaupade nimekiri, mis oma eriomanduse saawad maakohast, kuulutatakse wälja „Riigi Teataja's“ Wabariigi Walitsuse poolt kaubandus-tööstusministri ettepanekul. Siia maani on teada ainult kolm kaupa, mis kuuluwad sinna nime-

kirja, see on shampanjer, konjak ja camentbert juust. Wõib arwata, et nende kaupade arw wäga suureks tõusta ei saa, nii, et pole põhjust karta, et meie selle seadusandlusega wäga palju järelandmist teeksime Prantsusmaale. Nende kaupade hulka kuuluwad ka teistsorti kaubad ja nimelt need, millede pealkiri on wale. Näituseks, kui meie kirjutame sahariini paki peale, et ta on tuhatkorda magusam, kui suhkur, siis ei wasta see tõsioludele ja wiib ostja wale teele, kes seda ostes arwab, et tal tuhatkord magusam aine käes kui suhkur.

Seaduseelnõu § 1 on wõetud sisuliselt, kui ka redaktsiooniliselt kaubalepingu artikkel 13-st. Selle paragrahwi esimene lõige on sõna sõnalt kaubalepingus, kuna teine lõige on selleks sisse pandud, et ei saaks mitte laialiselt tõlgitseda esimest lõiget. Seal on pandud teataw kitsendus juurde, keele ja kujutuse — motiwi — suhtes. Kui mina näituseks walmistaksin tubakat, paneksin temale prantsuskeelse pealkirja peale, siis ei tähenda see weel mitte, et ma tahan sellega ostjat eksiteele wiia, näidates, et see kaup tuleb Prantsusmaalt. Ehk kui jälle panen tubakapakile Türgi naisterahwa kujutuse peale, siis ei tähenda see weel mitte, et see kaup Türgimaalt tuleb. Nii, et siin ei ole mitte mõduandwaks kauba pealkiri, wõi nimetus. Meil on weel tuntud kaup Shweitsi juust, mida juba aastakümned Eestis walmistatakse ja tema näeb täielikult wälja, kui Shweitsi juust. See kaup ei olene maapinnast ega kliimast, waid tal on ainult sarnane sordi nimetus, ning seega on ta seaduse järele lubatud. Kui meie ütleva, näituseks, kõlniwesi, tehtud Tallinnas, siis ei wii see ostjat weel mitte eksiarwamisele, et see tõesti kõlniwesi on, mis on oma wäljatöötamise saanud Saksamaal, Kölnis. Nii, et wõib ka keelata neid kaupapid, mis eksiteele ei wii inimesi, sest nende kohta on teada, et iga lugeja juba teab, et nad ei tule sealt, kuhu nende nimetus wõiks näidata, sellepärast on see kaup lubatud. § 2, mis ka üldkommissjon leidis wõimaliku olewat wastu wõtta, muidugi teatud muudatustega, räägib: — „kaupade peale, mille eriomadused ei olene maapinnast ehk kliimast, ei laiendata § 1-es ettenähtud keeldu: 1) kui teatawat kohta näitawa märgiga, nimega wõi pealkirjaga tähendatakse kaubandusliku kombe järele ainult kaubasort, walmistuswiis ehk muud sarnast, 2) kui ebaõige

märgi nime wõi pealkirja kõrwal kergelt tähepandawal kujul ning püsiwal wiisil kauba õige päritolu wõi sort tähendatud.“

Walitsuse poolt esitatud seaduseelnõu sisaldas 16 paragrahwi. Üldkommisjon leidis wõimaliku olewat piirduda 4 paragrahwiga. Walitsuse seaduseelnõu näeb ette üksikasjaliselt karistuse ainult rahatrahwiga kunni 100.000 margani, peale selle näeb ta ette kaks süüdistuse korda ja näeb ära üksikasjaliselt kauba- saatus otsustamise, kui näituseks kaubad weel tolliametis on ja nad ei ole Eestimaal ning nende pealkirjadest ja märkidest on näha seaduse rikkumist, siis tehakse ülesandeks need kaubad wäljamaale tagasi saata, kui nad on aga tollipealt wälja wõetud, siis antakse nemad politseikorraldusele. Siis näeb weel seaduseelnõu ära erikomisjoni, mille koosseis on kolmeliikmeline, kaubandus-tööstusministri abi, ja osakondade juhatajad; näeb ära selle komisjoni funktsioonid ja ebaõigete märkide korraldamise wiisi, samuti oksjonid ja edasikaebamise tähtaja üksikasjaliselt. Üldkommisjon leidis, nagu öeldud wõimaliku olewat ainult nelja paragrahwiga piirduda. Selleks oli järgmine motiiv, et meil on olemas nuhtlusseaduse paragrahw 1357², mis kõneleb keelatud kaubamärkide tarwitamisest ja trahwib wana waluuta järele esimesel korral saja kuldrublaga, mis nüüd tähendab 10.000 marka. Järgmisel korral on trahw 200 kuldrubla, mis 20.000 Eesti marka wälja teeb ja järgmine punkt näeb

ära, mis tuleb teha kaupadega, mille peale on tehtud keelatud kaubamärgid. Et nüüd kaubalepingu järele niisugused kaubanimetused ja märgid on keelatud, siis järjekult käiwad nad selle sama § 1357² alla ja seda paragrahwi wastu wõttes langewad kõik teised paragrahwid ära. Ei ole tarwis erikomisjoni, ei ole tarwis uut süüdistuse korda, waid see käib kõik politsei alla ja kohtupristawi, kui oksjonite korraldaja, wõimupiiridesse. See kõik on juba selles seaduses ette nähtud. Peale selle wõttis komisjon weel § 4-da wastu, et käesolew seadus hakkab maksma ühe kuu pärast peale tema awaldamist „Riigi Teataja“s“. Selle punkti leidis tema waja olewat seadusesse sisse wõtta sellepärast, et aega anda nendele kaupmeestele, kellel shampanjer ja konjak ladus on, etikettisid wastawalt ümber muuta ja nendele kaupadele päris Eesti nimetused anda, kas wahuwiin, ning konjakile teine Eesti nimetus. Selles suhtes wõeti see paragrahw tarwitusele.

Üldkommisjoni nimel teen ettepaneku käesolewat seadust I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **J. Tõnisson**: (Häälletatakse.) Nähtawa enamusega on see seadus I lugemisel wastu wõetud.

Päewakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.25 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **J. Tõnisson**.

Abiesimees **K. Wirma**.

Abisekretäär **J. Wain**.